

A XX. századi Pázmány-kutatás egybehangzó megállapítása, hogy a bíboros leveleinek összegyűjtése Hanuy Ferenc munkája után sem tekinthető lezártnak, s az elmúlt majd kilencven év e téren felmutatott eredményei is további kutatásra ösztönöznek,¹ bár meghatározó jelentőségű, vagy számottevő mennyiségű irat-együttesek felbukkanása már nemigen várható. A felmutatható eredmény pedig aligha lehet arányos a beléfkertetett munkával. Talán ez a magyarázata annak, hogy – noha szükségessége felvetődött² – a Pázmány-levelek átfogó jellegű feltárásának folytatása mégis elmaradt. Az alábbiakban közlésre kerülő magyar nyelvű levelek, iratok és feljegyzések³ is javarészt a XVII. századi magyar episzkopátus vizsgálatához végzett anyaggyűjtés hozadékaként kerültek elő, a forrásörző helyek szerencsés egyezése révén.

Legtöbbjük, szám szerint tizenegy missilis és egy oklevél a berzétei Máriássy kastélyban őrzött rozsnyói városi levéltárból került elő. Hanuy figyelmét a XVII. század-

¹ „Pázmány-levélnek” az összkiadásukba (helyesebben gyűjteményes kiadásnak lehetne nevezni) felvett irattípusokat tekintem, ezek hozzávetőleg három csoportba oszthatók: epistolae, (missiles) acta, (litterae, opinioniones, memoriales, instructiones, etc.) notitiae. A címben ezt a hármas felosztást igyekeztem visszaadni, és az alábbiakban a „levél”, illetve az „irat” közkeletű megnevezésekben mindig ezen típusok összességét értem.

Pázmány leveleinek összkiadása: HANUY Ferenc, *Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek Magyarország hercegprímása összegyűjtött levelei. Petri Cardinalis Pázmány ... epistolae collectae*. I–II. Bp., 1910–1911. Az ezután megjelent levelek könyvszerete: POLGÁR László S. I., *Pázmány-bibliográfia*. In *Pázmány Péter emlékezete halálának 350. évfordulóján*. Szerk. LUKÁCS László S. I. és SZABÓ Ferenc S. I. Róma, 1987. 459.; *Bibliographie sur l'Histoire de la Compagnie de Jésus*. Archivum Historicum Societatis Jesu, 1993. 505. Valamint SZELESTEI N. László, *Pázmány Péter levele Péthő Gergelyhez*. ItK 1989. 438. Függelékben még két tanulmány hoz újabb leveleket Pázmánytól: ÖRY Miklós S. I., *Pázmány kegyelemvitája a grazi egyetemen*; LUKÁCS László S. I., *Jezsuita maradt-e Pázmány mint érsek*. In *Pázmány Péter emlékezete, 74–79.*, 80–85., 247., 250–251., 255–256. A kutatások lezáratlan voltára szinte valamennyi közlemény előszava felhívja a figyelmet.

Az összkiadásban és azt követően napjainkig megjelent Pázmány-levelek eddig: 1174 db (emellett 8 db dedikációs levél egyes műveinek elején). A számítás alapjául HARGITTAY Emil 1978-ban elvégzett összegzése szolgált, ez 1167 db levelet jelent. (A *Pázmány levélfilológia helyzete*. ItK 1978. 185–186.) Nem tekinthető Pázmány-levélnek Törös Jánosnak a prímás megbízásából írt levele, és jelen közleményben három hasonló jellegű iratot csupán a jegyzetek közé tartottam illeszthetőnek. (HANUY, i. m. II. 191–192.; 10/3., 11/7., 15/3. sz. jegyzetek.) Emellett a legújabb kutatások alapján az összkiadásban 995. szám alatt közölt, 1634. január 4-én kelt irat – amelynek hitelességét stiláris indokok alapján már kiadója is kétségbe vonta – semmiképpen sem tekinthető Pázmányénak. (HANUY, i. m. II. 625–626.) A „*Megjűvén mindazonáltal Hosszúthi uram Budáról!*” szövegrészből egyértelművé válik, hogy a szerző Esterházy Miklós, hiszen a nádor emberéről, Hosszúth György veszprémi kapitányról van szó, akinek egyik feladata éppen a budai pasával való kapcsolattartás volt. Vö.: HILLER István, *Palatin Nikolaus Esterházy. Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie*. Wien–Köln–Weimar, 1992. 77. Ugyanakkor Hargittay Emil fenti adata csupán 1166-ra módosítható, figyelembe véve MÁRFFY Oszkár rövid közleményét, amelynek második irata Pázmánytól származik. (*Lettere inedite di due arcivescovi ungheresi al Card. Federico Borromeo*. Aevum, 1933. 165–168.

² Vö. HARGITTAY, i. m. 186.

³ A latin nyelvű iratok a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok–Regnum hasábjain látnak napvilágot.

ban még az esztergomi érsekek földesúri joghatósága alá tartozó Rozsnyó, talán mint későbbi alapítású püspöki székhely végül elkerülte,⁴ de 1916-ban az akkori püspöki levéltáros hét Pázmány-iratot, kettőt a püspöki, ötöt a városi levéltárból felkutatott számára, és ezeket később Galla Ferenc közzé is tette. Rejtély, hogy a számos, de nem áttekinthetetlen mennyiségű korabeli iratot őrző városi archívum többi levelére akkor miért nem figyelt fel az ottani levéltáros, és az általa feltártak azóta hová tűnhettek?⁵ Emellett a Pázmány-kutatók számára mindvégig ismeretlen maradt Mikulik József 1885-ben megjelent várostörténeti monográfiája, melynek függelékében számos levellet találhatunk az esztergomi érsek tollából. Kettő közülük Pázmányé.⁶ Ezek most ismét kiadásra kerülnek, tekintve, hogy az összkiadásban nem szerepelnek, és a vonatkozó bibliográfiákban sem történik rájuk hivatkozás. Az 1619. február 4-én kelt levelet az eredeti alapján betűhíven, az 1635. június 20-án írtat pedig Mikulik után közlöm, mivel az iratnak a városi levéltár teljes XVI–XVII. századi anyagának átnézése után sem sikerült már nyomára akadni.⁷ Talán a rozsnyói püspöki levéltár és könyvtár is őrizhet még Pázmány-leveleket.⁸

Néhány szöveg lelőhelye a primási világi levéltár, közülük kettő az „Acta Radicalia” sorozatban, három sajátkezű feljegyzés és két rövidebb oklevélmásolat pedig Pázmány 1622. évi protocollumában található. A feljegyzések közül csak azok szerepelnek, amelyek az adott urbárium szövege mellett önálló egységet is képeznek, és a primás valamilyen döntéséről tájékoztatnak. Kiegészítésképpen néhány egymondatos, odavonatkozó Pázmány-szöveg a jegyzetek közt kapott helyet. Végül négy levél az Országos Levéltár kamarai és családi állagaiból származik: az aszalói egyházi birtok kiváltásáért Pálffy Katához, valamint a Drugeth Jánoshoz címzett levelekre Fazekas István bécsi magyar levéltáros delegátus hívta fel figyelmemet.⁹ Meg kell még említenem, hogy válaszlevelet egy irat esetében sem sikerült találnom.

⁴ Vö. HANUY, *i. m.* XIII. Pedig eredetileg szándékában állt ott is kutatásokat folytatni. (*Kutatás Pázmány levelei után.* Religio, 1908. 360.) Egy Rozsnyó városához írt levelet azonban, amely a primási világi levéltárban található, kiadott. (HANUY, *i. m.* II. 479.)

⁵ Galla előszavában azt írja, hogy három levél származik a püspöki levéltárból és négy másik a városiból. Jegyzetei szerint azonban csak a XIII–XIV. sz. levelek valók a püspöki levéltárból – ahová egyébként a primási világi levéltárból kerültek a püspökség alapításakor –, a többi, azaz a III., XI., XII., XXXII., XXXIII. sz. leveleknél a városi levéltárra hivatkozik. Ugyancsak ezeknek a leveleknek jegyzeteiben említi, hogy az iratokat lemásolásra elküldték Hanuynak Rozsnyóról, így elképzelhető, hogy már akkor nem kerültek vissza eredeti helyükre. (GALLA Ferenc, *Petri Card. Pázmány ... epistolae ineditae. Harminckilenc kiadatlan Pázmány-levél.* Vác, 1936. 3., 49–50., 51–52., 22–23., 47., 48., 95., 96.)

⁶ MIKULIK József, *Magyar kisvárosi élet 1526–1715.* Rozsnyó, 1885. 274., 264–266. (XXVI., XIII. sz.) A XXVI. sz. irat korabeli másolat után, a már ott hibásan elforduló évvel és nappal, azaz 1609. február 1-jei dátummal került kiadásra, és a szerző Forgáchnak tulajdonítja. (129. – 1. sz. jegyzet.) Jelen kiadásban I. ezeket a 3. és 22. sz. alatt. Így Hargittay Emilnek Hanuytól átvett, az összkiadást megelőző levélpublikációkra vonatkozó adata (313 db.) ezzel a két elfeledett irattal és PODHRADCZYK József közlésével 316 db-ra bővül. (HARGITAY, *i. m.* 186.; *Instructio Petri Pisman ... data Davidi Belawary, provisorii bonorum ... an. 1617.* Magyar Történelmi Társ., 1861. 239–240.) Ez utóbbit említi Polgár László idézett bibliográfiája. (In *Pázmány Péter emlékezete*, 460.)

⁷ Mindazon dobozok átnézésére sor került, amelyek a levéltár inventáriuma és a kutatásaimat sokban segítő Bischof Gabriella városi levéltáros szíves tájékoztatása szerint kora újkori anyagokat rejtettek. Szintén tőle származó információ, hogy a levéltár anyagát 1944-ben az orosz csapatok elől sebtében összepakolva menekítették, s az később hiányosan és rendezetlenül került vissza eredeti helyére.

⁸ Vö. GANGEL Judit, *Rozsnyó műemlékei.* Bp., 1942. 17. 19. sz. jegyzet. Itt a szerző Pázmány püspökségalapítási szándékának említésekor a városi levéltárban és a püspöki könyvtárban fellelhető Pázmány-levelekre utal. Az eddig ismertekben ilyen tervről nincs szó. Mindezülig sem a könyvtárba, sem az egyházmegyei levéltárba nem sikerült bejutnom.

⁹ 19., 21. sz.

Szemügyre véve a források tartalmát kitetszik: nagyobbrészt az érseksége jogait védelmező, birtokaira („*az mi Joszaunk ... minem bitangh*” – írja Péchy Zsigmondnak) és alárendeltjeire példás gondot viselő Pázmányról alkotott képünket gazdagítják újabb vonásokkal.¹⁰ A rozsnófiakat például az Andrásyak régtől tartó hatalmaskodásától védelmezi, birtoka védelmében pereskedik ezzel az akkortájt feltörekvő köznemesi családdal, nem zárkózva el egyúttal a velük való békés megegyezéstől sem.¹¹ Az újvári őrség ellátásában érseki kinevezésekor szerzett kedvezményeit megtartja Esterházy Miklós, akkor bányavidéki főkapitány igényeivel szemben. (Pázmánynak 1622 decemberében írott leveléből azt is sejthetjük: egy évtizeddel későbbi ellentétei a náddal régebbi keletűek lehettek.)¹² A tizedbeszedők járandóságát korlátozza, Bethlen első hadjáratainak idején kárt szenvedett, vagy újonnan visszaszerzett falvainak kedvezményeket ad, ugyanakkor arra is gondol, ezzel vissza ne éljenek, mint írja „*Mert nem akarom hogÿ a Zabadsagh resteké tedgyen.*” Jobbágyokat szabadít fel érdemeik vagy jezsuita hozzátartozóik miatt.¹³ Rozsnóróól a németek és magyarok közt viszályt szítókat érseki széke elé rendeli, a túlkapások elkerülése érdekében korlátozza az ottani bíró jogait, ám az őt megteveszteni akarók büntetését még halálának hónapjában is megköveteli.¹⁴ Még inkább előtűnik ennek az akkoriban fejlett kohászattal rendelkező bányavárosnak az érsek építkezéseiben, egyéb vállalkozásaiban, udvarának ellátásában játszott szerepe is.¹⁵ Annak viszont nincs nyoma, hogy Pázmánynak közvetlenül szándékában állott volna lutheri tanokat követő, távol eső városának rekatolizálása.¹⁶ A korból elvétve fennmaradt, tegező formában oda írt levelei jóval atyaibb és barátságosabb hangvételűek, mint az ebbe majd belebonyolódó utódaié.

Az előbbiektől eltérő tartalmú a gyűjtemény talán irodalmi szempontból is legértékesebb két darabja.¹⁷ Az egyik a Kapy Annának címzett személyes hangvételű missilis, amely a jezsuita misszionárius részleteiben alig ismert pasztorációs tevékenységébe enged némi bepillantást.¹⁸ Pázmánynak eddig ez egyetlen 1611-ből származó, és a második legkorábbi magyar nyelvű levele. Műfaját tekintve leginkább a „*prédikációs levelek*”¹⁹ közé sorolható. Ugyancsak külön érdeklődésre tarthat számot az 1636. március 20-án Nagyszombatot interdiktum alá

¹⁰ Ennek irodalma egyébként is igen szegényes, és csupán nyomtatott forrásokra épül, jóllehet Pázmány instrukcióinak nagyobb része eddig kiadatlan maradt. Csak a következő munkákat lehet külön megemlíteni: FRANKÓI Vilmos, *Pázmány Péter pénzügyi és gazdasági viszonyai (1622–1631)*. Magyar Sion, 1869. 321–331., 401–410. PETÉNYI Károly, *Pázmány Péter az érseki javadalom újjászervezője*. Tézis a Hittudományi Akadémián, Budapest, 1951. BITSKEY István, *Pázmány Péter udvartartása*. In *Magyar reneszánsz udvari kultúra*. Szerk. R. VÁRKONYI Ágnes. Bp., 1987. 201–213. Rozsnóó viszonyára Pázmányhoz és a többi esztergomi érsekhez I. MIKULIK, *i. m.* 71–77., 171–209., az Andrásyakkal való pereskedésre 128–129.

¹¹ 2., 3., 11., 14., 15. sz.

¹² 8. sz.

¹³ 7., 5., 16., 17., 6. sz.

¹⁴ 22., 25. sz.

¹⁵ 10., 13., 18., 20. sz.

¹⁶ Pázmány várospolitikájának hasonló vonásait emeli ki és elemzi Kőszeg és Győr esetében R. VÁRKONYI Ágnes. (*Erdély és a törökkérdés Pázmány politikájában* In *Europica varietas – Hungarica varietas*. Bp., 1994. 48–49.)

¹⁷ 1., 23. sz.

¹⁸ Pázmány tértitói és lelkipásztori működésének összefoglalását adja ÓRY Miklós és SZABÓ Ferenc. (*Pázmány Péter. Válogatás műveiből*. 1–3. Bp., 1983. 1. 45–48.)

¹⁹ Vö.: HARGITTAY Emil, *Régi magyar levél – régi magyar irodalom*. In *Régi magyar levelestár*. I–II. Szerk. HARGITTAY Emil. Bp., 1981. 16–18.

helyező, másolatban ránk maradt irat, amely a bíboros hozzáfűzött megjegyzései és Lippay érsek utóirata alapján egy azóta elveszett vagy lappangó Pázmány-diárium, fogalmazványkötet esetleges létezését erősíti meg.²⁰ Ennek fellelése pedig a további kutatások mérföldkövét jelenthetné, s egyúttal örvendetesen rácáfolna – talán egyedüli lehetőségként – a bevezető elején mondottakra.

AZ IRATOK KÖZLÉSÉNEK SZEMPONTJAI

Az átírás módja a magyar nyelvű szövegeknél betűhív, s az egységesség kedvéért a latin szövegrészek közlése is így történt. Az eredetivel való összevetésükben Pálffy Géza, Molnár Antal és Jankovics József voltak szívesek segíteni. A rövidítések használatára, azok feloldásának mikéntjére kurzív szedés hívja fel az olvasó figyelmét, eltekintve a jegyzetekben hozott levéltári idézetektől. Pázmány érseki, bíborosi aláírásainál Hanuy nyomán meghagytam az eredeti, rövidített alakot. A középpontozás lehetőleg az adott irathoz igazodik, némely esetben azonban egy-egy mondatvégi pontot és mondatkezdő nagybetűt mégis alkalmaztam, minthogy jelentést nem változtatnak, s hiányuk nyomtatott szövegben bántónak tűnt. Amennyiben az eredetiben a magánhangzó feletti jel csak az ékezet jelölésére szolgál, illetve hosszúsága-rövidsége nem volt egyértelműen eldönthető, átírásukra a mai kiejtés alapján került sor.²¹ Ez utóbbi mondható el az „i”, illetve „j” hangot jelölő nagybetűről is. Az egyes iratok elején, külcímzésüknél előforduló † jelet²² és általában minden olyan jelölést, amelyek átírása technikailag kivitelezhető volt, mindenütt meghagytam. A gyakorta előforduló idegen és régies szavaknál csupán a kevésbé közismertnek vélteknél szerepel külön magyarázat. Filológiai jegyzeteket tehát csak néhány, elkerülhetetlen esetben alkalmaztam, előnyben részesítve inkább a következő jelölések használatát:

[!] – a korabeli írásmódban is szokatlannak számító alak, lapsus calami

[?] – bizonytalan olvasat

[s. k.:] – sajátkezű szövegrész

[Kívül:] – az irat külzetén

[Hátul:] – az irat hátoldalán

[Más kézzel:] – a megelőző szövegrész írójától eltérő, egykorú kéz írása

[Más, későbbi kézzel:] – a megelőző szövegrész írójától eltérő, nem egykorú kéz írása

[...] – kihagyott szövegrész (jegyzetbeli idézetben, fordításban)

<> – sorközi beszúrás

> < – lapszéli beszúrás

<...> – rongálódás, víz-, tintafolt, egyéb ok miatt olvashatatlan szakasz. (...1 szó)

<abe> – áthúzott szó

<> – olvashatatlan áthúzás

[P. H.] – az iraton ép pecsét vagy annak nyoma található (az 1611. évi levélen a jezsuita rend IHS sigillum, a többin érseki középpecsét a családi címer fölé)

²⁰ Ennek meglétére utal az udvari kamarához 1616 októberében intézett irat is. (HANUY, i. m. I. 68–73.) Hasonló feljegyzéseit hiányolja a korábbi évekről P. ÖRY Miklós. (Pázmány Péter tanulmányi évei. Eisenstadt, 1970. 6.)

²¹ Az ékezet ebben a korban még amúgy sem jelöl hangértéket. Vö. BENDA Kálmán, *A Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790 közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata*. Sz 1974. 45.

²² Jelentésére l. GALLA Ferenc, *Újabb kiadatlan Pázmány-levelek*. Regnum, 1942–43. 308.

helyezett infulával, háttérben András-keresztet alkotó baculum és crux metropolitana, a jegyzetekben közöltekén a küldők gyűrűs-, illetve Gömör vármegye pecsétje).

[n] – közreadói kiegészítés

[n ?] – bizonytalan közreadói kiegészítés

A tárgyi jegyzetknél az adott levél megértéséhez nélkülözhetetlen kiegészítésekre szorítkoztam, és javarészt az összkiadásra való hivatkozások útján igyekeztem azt mennél átfogóbban beilleszteni a már közkézen forgó levelek sorába.

RÖVIDÍTÉSEK²³

LÁTL	Lőcsei Állami Területi Levéltár
A	Andrássy család levéltára
K	Krasznahorkai uradalom iratai
I, II	Series I, II. Štátny Oblastný Archív v Levoči. Fond Andrássy-Krasnahorka. Oddenie I, II.
MOL	Magyar Országos Levéltár
Mftár. Prot. Göm.	Mikrofilmtár. Protocolla Comitatus Gömöriensis
PL. AS	Prímási Levéltár. Archivum Saeculare
AP	Acta Protocollata
RÁJL	Rozsnyói Állami Járási Levéltár
M	Magisztrátusi iratok
II	Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791
IV	Csucsma és Nadabula pénzügyei Štátny Okresný Archív v Rožnave Fond Magistrát Rožnava II. Od roku 1600 do roku 1791. Administrative i súdne IV. Platenie tretieho dinara z obcí Čučma a Nadabula

AZ IRATOK JEGYZETEIBEN FELHASZNÁLT, KÜLÖN NEM IDÉZETT ADATTÁRAK, KÉZIKÖNYVEK

FALLENBÜCHL Zoltán, *A Magyar Kamara tisztviselői a XVII. században*. LK 1968. 233–268.

FALLENBÜCHL Zoltán, *A Szepesi Kamara tisztviselői a XVII–XVIII. században*. LK 1967. 193–236.

FALLENBÜCHL Zoltán, *Magyarország főméltóságai 1526–1848*. Bp., 1988.

FALLENBÜCHL Zoltán, *Magyarország főispánjai. Die Obergespane Ungarns 1526–1848*. Bp., 1994. (Bírálatára I. PÁLFFY Géza, *Fallenbüchl Zoltán főispáni arhontológiájáról*. Fons 1995. 99–111.)

FÉNYES Elek, *Magyarország geographiai szótára I–II*. Pest, 1851.

HÓMAN Bálint-SZEKFI Gyula, *Magyar Történet IV*. Bp., 1943.

A magyar nyelv szótára I–VI. Szerk. CZUCZOR Gergely, FOGARASI János. Pest, 1862–1874.

Magyar Törvénytár. 1608–1657. évi törvényczikkek. Szerk. KOLOSVÁRI Sándor, ÓVARI Kelemen, MÁRKUS Dezső. Bp., 1900.

Magyarország története 3/1–2. 1526–1686. Szerk. R. VÁRKONYI Ágnes. Bp., 1987.

NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal I–XIII*. Pest, 1857–1868.

SZENTPÉTERY Imre, *A kronológia kézikönyve*. S. a. r. GAZDA István. Kieg. ÉRSZEGI Géza, SZÖGI László.

Új Magyar Irodalmi Lexikon 1–3. Főszerk. PÉTER László. Bp., 1994.

²³ Az iratok jegyzeteiben többször idézett levéltári hivatkozások esetében.

1.

Bécs, 1611. augusztus 1.

Kapy Annához, Pethe László hitveséhez

Bécsbe megérkezve örömmel hallotta felgyógyulását, vigasztalja szenvedésében, inti a *hiáavaló törődésektől*. Szeretett volna találkozni vele és Istvánffyval. Tudatja az Erdélyből hallottakat. Kéri, mentse ki Pethe Lászlónál. Bécsből elutazik, nem tudja mikor írhat legközelebb.

(Magyar Országos Levéltár. Magyar Kincstári Levéltárak. Magyar Kamara Archivuma. Missiles. E 204. 34. cs. – s. k. levél)¹

†

Szolgálatomat és Isteni Imadságomat ayánlom *kegyelmednek*, mint bizodalmas aszonyomnak. Az Vr Isten *kegyelmedet* áldgya meg kiuansága szerént való sok iókkal. Harmad napia hogy ide Becsben érkezém, es it az Collegiumban,² egy beteg paternél találúán s[o]k ram [?] <... ...> [k]erdezem az [*kegyelmed*] allapattárúl, ki nagy örömmel azt monda, hogy az Istennek *kegyelmessegeből* *kegyelmed* ió állapat[an] ment el innen; csak hogy az hosszú gyógyítás v[t]án erőtlön volt *kegyelmed*, de egy keués üdő múlu[á]n erőt uészen. Ez nekemis örömemre volt, es kerem az Vr Istent, hogy *kegyelmedet* naponként az ő neuének dücsössegére testeben lelkeben sok aldóm[ással] <...> látogassa. Akarnám ha az én biztatásim [ne]m ésnének heában, es reménlemis, hogy ha szinte az Vr Isten ezt az testi nyaualyát tellyességgel el nem uészys, de az uilági szenuedést, lelkének üduössegére fordíttya *kegyelmednek*. Hogy ha pedig az betegség által kel menyországban iutnunk, áldot nyaualya az, ualamely az örök bodogság meg nyeresének eszköze.

Vgyanis bizony az egésség es ió szerencse, sokszor az embert el ragadgya es ez uilághoz ragaszkodtattya, de az betegség mutattya meg, mely gyarlo es alá való legyen az emberi test. Es azért, ha *kegyelmed* tellyességgel meg gyógyul, sem kel azon fölöttéb örülny, mert ismet meg betegszik, es uegre meg rothad az gyarlo test. Ha pedig az nyaualya rayta vagyon *kegyelmeden*, azon sem kel fölöttéb törödnünk, mert soha oly ió egésség nem vólt, mellyet végre az betegség nem végezte vólna kj ez uilágból. Egy dologra kérem *kegyelmedet*, melyre az előttis kértem, hogy ha mind <... ..> szereti, amaz szokot heában ualó tö[rődés]eknek⁴ békét hadgyon: M[eg] uannak Erdelybe? Mi lészen ez vtán ezer esztendőuel? es hasonló hiusagoknak. Hanem, mind magát, s mind Attyafiait az Istenre bízza, es az ő sz[e]nt akarattján meg nyugodgyék, Mert az bizony d[o]log, hogy az Istennel mj köuet nem uethetünk [mert heában?] ak[ar]iuk, vgy [leszen?], ha vgy kel lenny az mint [az] Isten akaria. Igen kérem *kegyelmedet*, nékem meg bocsásson, hogy ily batran írok *kegyelmedhez*. Bízom az *kegyelmed* hozzam való ió akarattýába, es reménlem hogy gonosz neuen nem uészj *kegyelmed*, noha az emberek természet szerént bánnyák, mikor valakj igazat mond nekjk. Mind az által, ha az ormosdi³ ég el uáltoztatta *kegyelmedet*, es meg bantom ezféle írasomual *kegyelmedet*, adgya tuttomra, es örömesben halgatok hogy sem uigasztalny akarúan *kegyelmedet*, meg haboricsam. Negyed napia hogy ide fel érkeztem, ha egy héttel későbbben eset vólna az *kegyelmedet* indúlattya, minden ok uetetlen egygyüt iártam volna *kegyelmedet*ekkel es az en Istuanffi vramat⁴ meg egyszer meg látogatam vólna. De talám üdöuel módot ád Isten. Az kapi Vrak⁵ felől semmi gonoszt nem hallottam, hála Istennek. Batori elég galybába vagyon, <-> talám az ő sok gonossági mertéke be tölt.⁶ Légyen áldott mindenben a[z] V[r] [Is]tennek szent Neue. Ha *kegyelmed* <... ..> na es szolgálatomat es Istenj Imadságomat anyanly <-> Pannat es Juditotis köszöncse *kegyelmed* en neuem[me]l es incse hogy iól tanullyanak, mikor *kegyelmed* Cassa f[e]lé mégyen Vrammal, tudom akkor szembe lészen *kegyelmedet*[e]k. Adgya tuttomra *kegyelmed* édés aszonyom, mikor

ig[yeke]zik Vram Szaduarába.⁷ Es ha Vram ő Nagysága [haragszik én reám, engesztelyle *kegyelmed* <... ..> *kegyelmed* talá[m] már el hit felöllem hogy gonosz [a]karatból, uagy haragból soha sem írtam, sem izentem semmit ő Nagyságának. És ő Nagysága azt bizonnal hidgye, hogy semmit ez uilágon szűkebben nem talál, mint igaz mondó ió akarot. De talám *kegyelmed* ezrül hogy emlekezzek nem méltó. Azért tellyességgel az *kegyelmed* ió akarattyára hagyom, ha semmit ezrül nem emlekezikis. Azert írok most ily hoszu leuelet, mert Becsből ala menuén nem tudom ismét mikor írhatok. Az Vr Isten tarcsa meg *kegyelmedet*, es engedgye hogy io egészségbe lassam *kegyelme*det.

Beczbe 1 Augusti 1611

Kegyelmednek szolgál

Pazmanj Peter

[Kívül:]

Ez leuél [a]d[a]tassék az [Nemze]tes kapi Anna Aszonymnak, Nagyságos Hethesi Pethe lászló házas tarsa[n]ak, nekem bizodalmos *aszonymnak* O[rm]osdon. [P. H.]

^a A szó teteje részben hiányzik. Az első két betű az ékezet hiányától (az ő helyett csak o van meg) eltekintve többé-kevésbé épen megmaradt.

¹ Az E 204 „Missiles” levélírók szerint betűrendbe szedett iratai között Pázmány neve alatt négy levél található. Az első a fentiekben közreadott, erősen megrongálódott, vízfoltos, a levéltár munkatársai által azonban már restaurált autográf. A második *Magyar Orszagi Cancellarius*, azaz Lépes Bálint és nem a primás Prágában, 1617. október 11-én kelt, Szabó Pálhoz, a pozsonyi házának *gondúselőie*-hez írt levele. A fennmaradók közül az egyik 1622. június 11-én, Sopronból ismeretlenhez, a másik 1632. szeptember 5-én, Vágsellyéről II. Ferdinándhoz írt eredeti Pázmány-levél. Ez utóbbit egy, a bécsi Kriegsarchivban fellelhető másolat után azonban Hanuy, utóiratának kivételével közzétette. (HANUY, *i. m.* II. 354–355.)

Kapy Anna életéről kevés adat áll rendelkezésre. Első férje Pethe László (+1617) 1612-től tornai főispán, pozsonyi kamarai elnök, 1615-től királyi főajtónállómester volt. Megözvegyülése után Serényi Imre felesége lesz. Pázmány neki ajánlotta *Kereszteni imadságos keönyv* c. Grácban, 1606-ban megjelent munkáját (2–4. fol. Facsimile kiadása: *Bibliotheca Hungarica Antiqua*. XVII. Bp. 1993.), és ennek Pozsonyban, 1610-ben megjelent második kiadását. (5–6. fol.) Kapy Annára l. még HANUY, *i. m.* I. 43., Pethe Lászlóra, aki Pethe Márton kalocsai érsek testvére volt, HANUY, *i. m.* I. 39., 74., 96., 103., 105., 285., 584., 608., II. 37., 640., 695. (1. sz. lábjegyzet)

² Pázmány 1608–1614 között a bécsi rendház tagja volt, missziós megbizatással. (LUKÁCS László S. I., *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S. I. I. (1551–1600)*. Róma, 1978. 747.

³ Ormosd v. Ormus, német nevén Friedau, Pethe László stájerországi birtoka volt, Pettau közelében. Vö.: SZABÓ György Piusz, *Ferencrendiek a magyar történelemben*. Bp., 1921. 311.

⁴ Istvánffy Miklós költő, történetíró (1538. december 8.–1615. április 1.). 1581–1608 között nádori helytartó, 1599-től haláláig királyi főajtónállómester. L. még HANUY, *i. m.* I. 5., 201., 202., 207., 268., 441., 442., 451.

⁵ Feltehetően Kapy Anna fivérei, András, Sándor és György.

⁶ Báthori Gábor erdélyi fejedelem 1608. március 7.–1613. október 27. L. még HANUY, *i. m.* I. 36., 546. Pázmány a fejedelem 1611. július 8-i brassói csatavesztésére, valamint Forgách Zsigmond és Homonnai Drugeth György támadására utalhat.

⁷ Szádvára (v. Zárdvára) Torna vármegye, szintén Pethe László birtoka volt.

2.

Elefánt, 1618. október 3.

Péchy Zsigmond kamarai tanácsoshoz

Kéri, hogy ne engedje Semsey Miklós és Andrássy Péterné rozsnyói határjárását, mivel ennek egyszerű paranccselvél alapján történő elvégzése törvényellenes. Birtokát háborítani nem hagyja, a rozсныóiaknak a határjárásban való részvételt megtiltotta.

(Rozсныói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 15. Anni 1608. – eredeti)¹

Generose domine, Amice obseruand[†]
issime

Salute ac officij nostri commendatione praemissa. Isten *kegyelmednek* sok jokat adgyon. Értésünkre esek, hogy Semsey Vram,² es Andrasy Peterne Aszonymom,³ az

Rosnobannayak ellen *kegyelmedre*, es az Gomör Varmegye Vicze-Ispannyara^a egy simplex Mandatumot^a úeuen hatart akarnak jaratny. Tudgya jól *kegyelmed* hogy ez Országunk uegezése ellen ualo dologh uolna, hogy ualaki törüentelen csak egy simplex mandatumra határt járasson.⁵ Es az mi Joszagunkis, Vram, minem bitangh hogy azt szenuedhetneok. Megh hattük azért az mi Rosnay szegeny emberinknek, hogy semmikeppen arra ne mennyenek; Es *kegyelmedetis* kerüük, hogy contra publicas Regni constitutiones^b egy simplex Mandatumra azt ne cselekedgye. Isten sokaig eltesse *kegyelmedet*. Datae ex Elephant 3 die Octobris Anno 1618.

Generosae Dominationis Vestrae

[s. k.:]

Addictissimus

Archi Epus Strigonien

[Kíüül:]

† Generoso domino Sigismundo Pechy, Sacrae Cae^{surrae} Regiaeque Maiestatis Camerae Scepusiensis Consiliario etc. domino, et Amico obseruand^{issimo} Cassouiae. [Más, későbbi kézzel:] Literae Archi Episcopi ratione Territory exaratae in A^{mo} 1608 circa ne ad Simplex Mandatum eo exire attentet inhibitorie [P. H.]

^a egyszerű parancslevelet

^b az ország nyilvános végzése ellenében

¹ A jelzet évszáma olvasati hibából ered, az íratot tévesen is időrendezték. Az aláírásból és a levél külzetén található ép, papírfelzetes érseki középpecsétből is kétséget kizáróan megállapítható, hogy Pázmány leveléről van szó.

Péchy Zsigmond (†1631. június 29.) 1610–1621 között a szepesi kamara tanácsosa, majd 1628-tól haláláig igazgatója volt. L. még HANUY, i. m. II. 19., 54.

² Semsey Miklós, Andrásy Anna férje, az Andrásy-árvák gyámja volt. (LÁTL. A. K. I. fasc. 3. № 68.) 1609–1616 között a felső-magyarországi hadiszék bírájaként is ismeretes. (PÁLFFY Géza, *Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században*. Győr, 1995. 115–118., 160., 188–189., 202–203.)

³ Becz (Bech, Beck, Betz) Zsófia. L. GALLA, i. m. 1936. 22–23. (5. sz. lábjegyzet) és a következő levelet.

⁴ Farkas János (szkarosi) 1617–1620 között volt alispán. (LADISLAUS BARTHOLOMAEIDES, *Incltyti ... Comitatus Gömöriensis Notitia ... statistica*. Lőcse, 1806–1808. 758.)

⁵ 1613. évi XXXIV. és 1618. évi XIV. tc.

3.

Nagyszombat, 1619. február 4.

Bakos János gömöri nemeshez

Emlékezteti a rozсныóiak és az Andrásyok között folyó pereskedésről személyesen mondottakra, a Semsey Miklós által megühsított megegyezési kísérletre. Írt Gömör vármegyének és Széchy György főispánnak, hogy járjanak el hivatalos úton. Ugyanakkor nem zárkózik el az elől sem, hogy a királyi biztosai előtt rendezzék az ügyet, csak Andrásy Péterné kérje az uralkodótól. Ő ezt támogatná és Rozсныóra is elmenne.

(Rozсныói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 32. Anni 1619. – eredeti)¹

†

Generose domine Amice obseruand^{issime}

Salute, ac officij nostri addictissima commendatione praemissa.

Isten *kegyelmedet* kéuánsága szerent ualo sok jokkal algya megh, keduesiuuel egytetemben. Emlékeztünk uala *kegyelmednek* itfön létében, az Rosnobannayak Andrasyne Aszonyommal regtől fogua ualo pörök es galibayok² felől kiből (szannya az VrIsten) edzighis [!] uerontasok, es ember halálok történtenek. Andrasyne Aszonyom talalt uolt megh az előttis bennünket, jelentuén, hogy az io bekeségtől, ha per Concordiam^a ueghez mehetne az dologh, nem uolna idegen.

De az utan minden dolgot fel forgatot Semsey Vram.³ Im azért irtunk Szechy Vramnakis,⁴ keruen eo *kegyelmet*, hogy ha egyeb nem lehet benne, lattassa megh az Vármegyén, ne hallasza < több > tovab; Mert ha mi ezutannis közöttök történik, mi semminek nem akarunk oka lenny. Az igassagtól mi nem futunk, uagy teoruennyel, uagy per Commissarios^b akariak megh lattatny, csak ne hallaszak. Ha Andrasyne Aszonjom azt akarná, hogy az eo fölsege Commissariusi latnak megh es fine finaliter decidalná^c az dolgot, irna eo *kegyelme* egy supplicatit eo fölségének, es Leueleben includalua küldené ide nekünk. Mi eo fölsegenel efficiálnók, hogy eo fölsege Commissariusokat rendelne, es arra ualo Leueleket magunk ki uennénk eo fölségétől.⁵ Hadnának bizonyos terminust melyre talan magunkis oda randulhatnánk lenne egyszer, es szakadna uege az sok közöttök ualo uezekedesnek.⁶ Mert ha mi ez utan történik, mi mind Isten es emberek <előt> mentek legyünk, keuanuan, hogy uagy töruennyel, uagy per Concordiam mennél hamaréb vege szakadna az dolognak.⁷ Ezzel Isten *kegyelmedet* sokaig eltesse jo egészségben. Datae Tyrnauiæ 4 die Februarii Anno 1619.

Generosae Dominationis Vestrae.

[s. k.:]

Addictissimus

Archi Epus Strigoniensis

[Kívül:]

† Generoso domino Joanni Bakos, de Osgyan etc. domino, et Amico nobis obseruandissimo. Osgyan

[Más kézzel:] Literae ArchiEpiscopi Strigoniensis Tyrnavia 1^a Februarii 1619 exaratae intuitu Metalium inter Rosnyó et Andrasios <-> sonantes [P. H.]

^a megegyezés által

^b biztosok által

^c végre valahára eldöntének

¹ Egykorú másolata RÁJL. M. II. N° 34. Anni 1619. L. még az előszót és a 6. sz. lábjegyzetet.

Az anyai ágon Lorántffy leszármazott Bakos János 1614-től Andrassy Zsuzsanna mostohalányainak, Lorántffy Zsuzsannának és Máriának gyámja volt, így némileg rokonságban állott az Andrassyakkal. (SZILÁGYI Sándor, *I. Rakóczy György 1593–1648*. Bp., 1893. 42. és FORGON Mihály, *Gömör-Kishont vármegye nemes családai*. Kolozsvár, 1909. 46.) 1618-ban Gömör vármegye országgyűlési követe volt. (BARTHOLOMAEIDES, *i. m.* 758. — 2/4. sz. jegyzet.)

² Az Andrassyak és a rozsnóiak, illetve földesuruk, az esztergomi érsekség közötti pereskedés nem Pázmány alatt vette kezdetét. Forgách Ferenc bíboros már 1611-ben és 1614-ben processust indított Becz Zsófia ellen a nádori ítélőszék, illetve Gömör vármegye előtt (LÁTL. A. K. I. fasc. 4. N° 81., 93.) és 1615-ben is ünnepélyesen tiltakozott a nevezett vármegyénél az Andrassyak hatalmaskodásai ellen (uo. fasc. 5. N° 97.), akiknek viszálykodása a rozsnóiakkal még régebbi keletű volt. (Andrassy Péter özvegyének pere a rozsnóiak ellen 1604–1607 között, különböző fórumok előtt, fasc. 3. N° 51., 59., 61., 61/b. Semsey Miklós tiltakozása 1610-ben, Andrassy Péter örökösei nevében a nádor előtt, fasc. 3. N° 68. Forgách primás békítési kísérlete 1609-ből, fasc. 3. N° 65.) A levél közvetlen előzményéhez tartozik a Pázmány által Gömör vármegyénél indított per. Beretkei Mihály szolgabíró 1617. július 8-án idézte meg Becz Zsófiát Pázmány panaszára. (MOL. Mftár. C 1370. d. Prot. Göm. N° 3. 271. fol.) A per még 1619. március 18-án is tartott. (Uo. 273. fol.)

³ Semsey Miklós 1618. október 1-jén, a szepesi kamara archívumából, Hoffman György engedélyével Raÿz János regisztrátortól október 6-i időtartalommal kikölcsönözte Paczot János, Ormány Demeter, Chetneky László és Feyeruary János királyi biztosok 1568. évi jelentését *de metali reambulatione Arcis Kraszna*, valamint Ebeczkj Péter és Zathmarý János beszámolóját az egyfelől Rozsnó, Nadabula, Csucsom, másfelől Betlér között lefolytatott határjárás eredményéről. Kassán kelt s. k. elismervénye, LÁTL. A. K. I. fasc. 5. N° 11.

⁴ Széchy György (†1625), 1618. július 2-től haláláig Gömör vármegye főispánja.

⁵ A királyi biztosok valóban bekövetkezett kiküldésére és a szepesi kamarának a primás javára történt döntésére l. HANUY, *i. m.* I. 716–717.

⁶ Az érsek a harmincéves háború eseményei miatt mégsem utazott el Rozsnóra. (GALLA, *i. m.* 1936. 22–23. – 5. sz. lábjegyzet)

⁷ Pázmány e javaslatait Andrassy Péter özvegye és Forgách Zsigmond nádor részére is megírta. *Megh hozak nekünk az kegmed leuelet, Meljbeöl az kegmed keuansagót ertiettem, kiheöz keppest nijs mingiarast irtunk wolt oda kegmed mellet Ersek Vramnak, kjre ismegh ninemeö Walaszt irt nekünk, es mint ajanlia kegmedheöz walo io akarattiat, vgian az magha leuelebeöl, kjt kegdnék ezen Leuelinkben in specie includaluan oda küldöttünk kegmed beösegessen megh ertethj. Azert chjak ez keuantatik inar ez dologhoz, az mint Ersek Vramis eö kegme nekünk irta.* A továbbiakban a nádor elismétli Pázmány fenti elképzeléseit. Forgách Zsigmond levele Becz Zsófiához. Farkashida, 1619. április 13. (LÁTL. A. K. I. fasc. 5. N° 115.)

Az esztergomi érsek és az Andrassyak pereskedésében a királyi biztosok ítéletét követően Bethlen támadásai is átmeneti szünetet hoznak. A primás ekkor Széchy Györggyel szemben kénytelen megvédelmezni rozsnyói birtokára vonatkozó jogait. Az időközben mind a fejedelem, mind a király által – az utóbbi esetében tévedésből – Széchynek adományozott város visszaadására I. Bethlen 1622. február 27-én Kassán, valamint II. Ferdinánd március 5-én Bécsben kelt leveleit. (Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár Kézirattár. Litterae et Epistolae Originales. N° 345/b. és Collectio Hevenessiana. III. tom. 3–4. fol.) Az Andrassyakkal való pereskedés majd 1626-ban veszi ismét kezdetét. Március 21-én Pázmány panaszára Vég János szolgabíró újra idézést küld Andrassy Péternének. (MOL. Mftár. C 1371. d. Prot. Göm. N° 4. 27. fol.) A további eseményekre l. uo. 35., 75–80., 90. fol. és a 11., 14., 15. sz. leveleket.

4.

Vágsellye, 1619. augusztus 25.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Soós István kérése kapcsán meghagyja, hogy Bekény András náluk elhelyezett tulajdonát körültekintően adják ki.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 16. Anni 1609. – eredeti)¹

Salute praemissa;

Talált megh bennünket Leuele által Soos Istuan Vram,² jelentuen, hogj Bekeny Andrasnak neminemeo Arestalt, Nennyerol marat morhaya vagon nalatok, es kér azon hogj megh adatnonk nekj. Miuelhogj azert az mint ertyük egyebekis keresik ugjan azon morhat, mind az ket felt certificaluan felöle, lattassatok megh töruey szerent, es az kinek job igassaga vagon hozzá, adgyatok megh nekj. Isten veletek. Datae Sellyae 25 die Augusti Anno 1619.

[s. k.:]

Archi Ep Strigoni

[Kívül:]

† Prudentibus, ac Circumspectis N. Judici, ac Juratis Oppidi nostri Rosnobannensis. etc. Nobis gratis

[Más kézzel:] In Stephani Soos ratione prout privata Causa. [P. H.]

¹ A jelzet évszáma olvasati hibából származó téves időrendezés következménye. Az aláírásból és a levél külzetén található ép, papírfelzetes érseki középpecsétből biztosan megállapítható, hogy a levelet Pázmány írta.

² A primás Soós István érdekében áprilisban a királynál is közbenjárt. (HANUY, i. m. I. 196–197.) Soósra l. még HANUY, i. m. II. 720.

5.

Nagyszombat, 1622. április 2.

A harcok alatt kárt szenvedett falvak lakóinak

Elpusztult házaik újjáépítésére egyévi mentességet ad a földesúri szolgáltatások alól.

(Primási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Protocollata. Protocollum U. sine N^o – másolat)¹

Formula qua Libertas concessa est quibusdam pagis, Anno 1622 – exustis per tumultum Bethlenianum.^a

Eztendeigh valo Zabadsagott adok ez may naptul fogwa azoknak, az kyknek hazok el eget, es elpuztult; ugý hogý semi munkara <s> ne kynszerýtessenek, hanem ha elmulhatatlan szuksegh valamý kewes zolgalatot keuanna; de abbanýs megh kymintessek. A ký pedig ehhez a' Zabadsaghoz tamazkodwan eztendó alát nem epítene, azon eztendó mulua megh ué tettem engedelem nekul valamýtt az eztendóben kellet volna adný. Mert nem akarom hogý a Zabadsagh resteké tedgyen; Datum *Tyrnaviae* - 2. Aprilis 1622.

Szunogýaknak ultima Martý Posomba	Naszvad	7. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>
Vaga - 2. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>	Anýla -	8. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>
Nyarhíd 3. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>	Izbegeh -	12. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>
Molendinum Keörmöciense	Zigand -	13. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>
5. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>	Marott reaedificatio	20. Aprilis <i>Tyrnaviae</i>

[s. k.:]

1622/1 May az kemendieknek ez esztendóbeli bor pottyat^b meg engedtem.

1622/23 Augusti Guttaiaknak pro termino *Sancti Michaelis*² az bor pottyat meg engedtem.

Zimőiek ad festum *Sancti Gorgý*³ Anno 1623

^a A Bethlen-féle felkelésben, 1622-ben felégetett falvaknak engedélyezett szabadság szövege.

^b Talán pótlás értelemben.

¹ A másolat a kötet elején, az VRBARIVM ARCHIEPISCOPATUS STRIGONIENSIS felirat alatt található. Az előforduló helységnevek: Szunyogdi, Vága, Zsigárd - Pozsony vármegye, körmöci malom - Bars vármegye (az érte folytatott pert I. PL. AS. AP. Protocollum V. 272-278. fol. és Protocollum U. 217-222. fol.), Naszvad, Anyla, Gutta, Cimó - Komárom vármegye, Nyárhíd, Izbég - Nyitra vármegye, Pilismarót, Kéménd - Esztergom vármegye. Nem szerepel a felsorolásban Nagykér (Nyitra vármegye) és Dejtár (Nógrád vármegye). Pázmány s. k. bejegyzései szolgáltatásai leírásánál: *Molendinum Kér usque ad festum Sancti Michaelis huius anni 1622 liberatum est, postea pendat quam solebat.; a die praesenti hoc est 9 Aprilis Anni 1622 concessi eidem Deitar ut si reaedificauerit per annos <-> septem nihil pendat. Elapsis 7 annis, soluat prout supra notatum.* Nyárhíd urbáriumá mellé Pázmány a fentiek megerősítésére a következőket írta: *Concessa est istis libertas annualis usque ad 3 Aprilis anno 1623 a' Censibus et Laboribus, sed non a' Decimis, nec Molendi prouentus relaxati.* Ugyanígy Anyla esetében is: *Concessa est libertas annualis usque ad 12 Aprilis 1623 a' Censibus et laboribus sed non a' Decimis.* (PL. AS. AP. Protocollum U. 172., 108., 104., 85. fol.) Ilyen mentesítés más évből is fennmaradt: Anno 1627 28 Februarii *Tantum Verbaliter Concessi ad beneplacitum ut pro Censu et Laboribus soluant florenos 60 Et sint liberi a laboribus. Idque habito respectu vastitatis.* Az s. k. feljegyzés Martos község (Komárom vármegye) urbáriumánál található. A falu éves censusa 137 forintot tett ki. (Uo. 62. fol.)

Akad azonban példa kiváltság megvonására is: Anno 1618. 3. Augusti *publicau nullos esse Inquilinos exemptos a' laboribus. Qui nolunt laborare, non inhabitant <-> fundum.* Pázmány s. k. széljegyzete Vág-szelle urbáriumánál. A rendelkezés 11 zsellért érintett. (Uo. 288. fol.)

² szeptember 29.

³ április 24.

6.

Nagyszombat, 1622. május 1.

Életreszóló mentességet ad jobbágyának a földesúri terhek alól.

(Primási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Protocollata. Protocollum U. 100. fol. - s. k. feljegyzés)¹

Miuelhogy Egyed Gal sokat szolgált az maiorsag meg szerzesben, es ez utannis szolgal, eltemig uagy az ő elteig valo szabadsagot attam neki Szombatban, 1 May 1622. Leuelet nem adtam rolla mert nem akarom hogý holtom utann libertast fundalhasson Eltemig pedig leuel nelkulis meg tartom benne.

¹ A feljegyzés az urbárium Tardoskeddről szóló része mellett található, így feltehetően ottani maiorságról és jobbágyról szól. Hasonló mentesítés korábról egy valcsai jobbágy részére: Anno 1619 25

*Aprilis concessi libertatem a' laboribus ad beneplacitum Joanni Porubszki quod habeat fratrem ex Societate Jessu. Pressel János sleci jobbágy számára: Anno 1619 die 26 Aprilis ad instantiam Reverendi Patris Alexandri Dobokaj, concessi libertatem a' seruitijs ipsi ad beneplacitum eo quod habeat Matrem cuius alter filius est Societatis Jessu. (A prímás s. k. széljegyzetei, PL. AS. AP. Protocollum U. 256, 279. fol.) Az említett jezsuita atyák: Joannes Porubszky és Leonardus Pressul. [!] LUKÁCS László, S. I., *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S. I. II. (1601–1640)*. Róma, 1982. 711., 715.*

7.

1622. év nyara után

A bajmóci tizedbeszedők jövedelmeiről.

(Prímási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Protocollata. Protocollum U. 451. fol. – s. k. feljegyzés)

Nota: Az Baynozi Districtusban neha az dezmasnak ex Capsys 100,^a harmat attak, De az per abusum^b volt. Hoc anno 1622 semmit nem adtak az dezmasoknak. Oka az, mert eleg prouentusa vagyon az Dezmasnak a nélkülis, Tudni illik. Minden szekertül melljen az dezma buzat be hozza a szeginy ember, vltra decimam^c egy egy keuet, penna keuenek^d hoz es az <az> a Dezmas. Ennek felette <-> <ex> antiqua consuetudine,^d minden falu bizonyos számú pinzt ad az Dezmasoknak, az leg kisseb faluis, leg alab ket forintot ad. Ebből az <en-reszemre> Ersek reszere valo dezmasoknak, meg iut <ket-uagy> harom mu² buzaiok, es hetuen, uagy nyolczuan forintok. His contenti esse possunt Decimatores.^e

^a száz kötegből

^b visszaélés által

^c a tizeden kívül

^d régi szokás szerint

^e Ezekkel megelégedhetnek a tizedbeszedők.

¹ Értelmezéséhez két megoldás jöhet számításba. A penna itt vagy minta értelemben szerepel, vagy talán inkább a tized összeírásáért járó külön juttatásról van szó.

² Gabonamérték, vö.: BOGDÁN István, *Magyarországi ür-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig*. Bp., 1991. 42., 47., 348–350., 377., 387., 612–613.

8.

Pozsony, 1622. december 10.

Esterházy Miklós országbíróhoz, bányavidéki főkapitányhoz

Kifejezi csodálkozását, hogy Esterházy az Veghaz állapattiarul való gondoskodást nem sürgeti az uralkodónál. Most tért vissza a száműzetésből, szinte semmije sem maradt, segítséget senkitől sem kap, pedig magának is sok szegényre kell gondot viselnie. Már megüzente a hozzá küldött jezsuiták útján, hogy a végvár [Érsekújvár] számára nem tud támogatást adni, s kéri, ebben az ügyben többet ne bántsa. Számos egyéb előbbrevaló kötelességei vannak, amelyeket nem hanyagolhat el. Ezek véghezvitele után azonban örömmel áldoz másra is. Esterházynak elegendő vagyont adott az Isten, szűk-ségtelennek látja elősorolni, hogyan tudna ebből a várra is fordítani.

(Magyar Országos Levéltár. Herceg Esterházy család levéltára. Miklós nádor iratai. P 123. I. Személyi iratok. A, Miklós nádorhoz címzett levelek. N² 75. – másolat)¹

Illustrissime Domine Domine Amice obseruandissime.

Isten *kegyelmednek* mindet iot adgion. Az *kegyelmed* leuelet el vettem. Eleget nem gőzeök chudalkoznom azon, hofi *kegyelmed* otfeön eő Feolseget^a nem sollicitaltattia az Veghaz² állapattiarul. Tudgia *kegyelmed* azt minemű szeörnyű nagi Exiliumban³ voltam en, melj pusztara ielőttem, es el keölttettem mindenemet. Soha senkj en raitam nem szanakodot, Egi,^b sem buzaua sem egiebbel nem segitet. Mostis ennel az Hazamna, es egiebüttis semmim ninchen. Egi keues ielőt most, melliel magamat es cheledemet taplalliam, es egi kichinnie magamat feől epichem, es minden Ember azt akaria hofi en viselliem az masok terhet, noha magam

szükségere sem elegendő az mj ez iden termet, holot kiultkeppen annj szegeniek vannak, az kiket keotelesegem szerint tartozom tartanj. Ezeket en *kegyelmednek* az Paterek által, kiket *kegyelmed* hozzam küldetőt eleiben adtam, remenlettemis hogi *kegyelmed* melto okokkal megh elegszik, minek okaert anniuall nagioib chudam vagyon hogi *kegyelmed* ezzel engemet bant. Chak en tudom hon szorit engem az chipelles, es ha *kegyelmed* tudna menni fogiatkozasim vannak, es melj nehezen vonszom az leplet, bizonj ilj ighen nem szamlalna az en kinchemen. Az Vr Isten *kegyelmednek* eleget adot, azt *kegyelmed* ugi keölche az mint akaria, de nekem sok keötelesegem vannak, azoknak kell eleöb eleget tennem, bizonj azok vtan eöreomest opera supererogationis faciam,^c de hogi az keotelesegemet felre tegiem az nem lehet. Azert *kegyelmed* engem ne ereoltesen az mire nem erkezem, nam^d en *kegyelmedet* nem busítottam, sem busitom. Vagion *kegyelmednek* sok modgia az Helinek gonduisseleseben, mellieket nem szüksegh hogi *kegyelmednek* recensealliak. Ezzel *kegyelmedet* Isten megh aldgia. Posonban 10 Decembris 1622.

[Hátul, Esterházy kézírásával:] Ersek Vram leuelenek az Massa. [Más, későbbi kézzel:] 1622. 10^a Decembris Par Literarum Cardinalis ratione supererogationis conquerentium.

^a A másolatot készítő kéz többször sz betűt ír olyan helyeken is, ahol Pázmány és titkárai mindig s betűt használnak. Az átírás során ilyen esetekben mindenhol a valószínűsíthető eredeti alakot adtam (ez áll közelebb a mai kiejtéshez is, így az értelmezést szintén megkönnyíti), azonban a másolási sajátosságot is igyekeztem feltüntetni: ezt kurzív szedés jelzi. (Tehát s az átírásban = sz a kéziratban.)

^b Noha nincs áthúzva, valószínűleg sorkihagyásból származó másolási hiba. L. a szövegben alatta Egi keues...

^c fogok vállalni feles költséget

^d ugyanis

¹ A levél kiadatlan volta arra vezethető vissza, hogy a P 123 jelzetű állagot Hanuy kismartoni kutatásai után alakították ki, javarészt az Esterházy levéltár rendezetlen részéből.

Esterházy Miklós (†1645. szeptember 11.) 1617–1635 között, 1643-ban Bereg, 1625. november 22-től Pest-Pilis-Solt, 1626. január 1-től Sopron, 1618-tól Zólyom vármegyék főispánja. 1618. július 2-től főudvarmester, majd 1622. augusztus 4-től országbíró, 1625. október 25-től nádor.

² Esterházy levelének, illetve annak fogalmazványának sem a primási világi levéltár sem az Esterházy levéltár valószínűsíthető helyein nem tudtam nyomára jutni. (PL. AS. AR. Capsa V, X. és MOL. Herceg Esterházy család levéltára. Törzsléváltár. P 108. Repositorium 71.) Ennek hiányában is valószínű, hogy Érsekújvárról lehet szó. 1622. szeptember 2-án ugyanis az uralkodó kérte a primást, hogy a vár körüli falvak gabonátizedét bocsássa az őrség rendelkezésére. (FRANKÓI Vilmos, Pázmány Péter levelezése. In *Monumenta Hungariae Historica Diplomataria* 19. Bp., 1873. 300–301.) Véltetően ennek az ügynek további fejleményéről lehet itt szó. Emellett Esterházy 1622-től nádori kinevezéséig bányavidéki (érsekújvári) főkapitány volt. (A generalátus katonasága 1622. augusztus 18-án kapott az uralkodótól Esterházy iránti engedelmességre intő levelet. Vö.: SZALAY László–SALAMON Ferenc, *Galántai gróf Eszterházy Miklós, Magyarország nádora*. 1–3. Bp., 1863–1870. 1. 315–319.) A primás az újvári német őrsége gabonával történő ellátását még beiktatása előtt visszautasította, 1622. január 14-én pedig felmentést nyert az őrség fizetésének terhe alól. (HANUY, i. m. I. 72–73., 256.)

³ Az érsek Bethlen első magyarországi hadjárata idején Bécsben tartózkodott.

9.

Vágsellye, 1625. április 16.

A nőgrádi tizedek árendátorának

Tudatja, mely nőgrádi falvak tizedét akarja a maga számára megtartani.

(Primási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Protocollata. Protocollum U. 476. fol. –másolat)

Az mely falukat Nograd vármegyében magunk számara akariuk hogj megtarcsan az Arendator: Szklabonya, Uyfalu, Also Esztergar, Folsó Esztergar medietas,^a Lest Turapolya, Nagylam Brezoua, Madaczka, Abel Lehota, Fölsó Sztregoua,

Zauoda, Nagy Libercze, Losoncz, Szakal Mixi, Szent Peter, Tot hartyan medietas Nagy Kürtös, Megyer. Ezeken kiuól, ha valamely falunak arendáján megh nem alkhathnék arendatorunk az földes Urakkal de precio decimae^b azokatis az falukat magunk számára tartjuk. Datum Sellyae 16 Aprilis 1625.

^a Itt a tized összegének felét jelenti.

^b a tized értékéről

10.

Vágsellye, 1625. május 7.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Utastást ad marhavásárlásra és -hajtásra, a még hiányzó vaseszközök szállítására.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600-1791. N° 46. Anni 1625. - eredeti)

†

Prudentes ac Circumspecti Nobis honorandi.

Isten algyon meg benneteket minden iokkal. Az mint ennek előtteis egynehány ízben meg irtuk, hogy annak a' keues Marhanak meg veteleben szorgalmatoskodgyatok,¹ Vgy hogy Pünkösd napiára² felis haytathassatok az Marhat. Mostis ugyan azonra emlekeztetünk benneteket, hogy minden szorgalmatossagtokkal azon legyetek, hogy immar egycser [!] meg szerezwén, fel haytathassatok. Az minem³ Vas szerszam is meg hatra waygon, aztis houa hamarab szolgaltassatok a többihez.³ Isten hozzatok. Selliae 7 May 1625

[s. k.:]

Archi Eps Strigoni

[Kívül:]

† Prudentibus ac Circumspectis, Iudici Iuratisque Ciuibus Oppidi nostri Rosnobania. Nobis honorandis. Rosnobania [P. H.]

¹ Ugyanilyen megbízás 1627-ből HANUY, i. m. I. 591., 592.

² május 18.

³ Hasonló jellegű megbízások a rozsnyóiak számára, 1627-ből Hanuy, i. m. I. 585., 590., 592., 593., 1628-ból 13. sz. levél, 1631-ből 18. sz. levél, és 1633-ból 20. sz. levél. Még 1617-ből pedig a következő, Pázmány utastására irt levél:

Prudentes ac Circumspecti dominj semper obseruandissimi Salutem et seruitiorum meorum paratissimam Commendationem Algia megh Isten kegyelmekeket minden kiuanta sok iokkal. *Kegyelmekeket* ez leuelemmel Uram eő Nagysága paranczolattiaiból talalam megh; eő Nagysága parancsolattia: hogi *kegyelmekeket* az kouacsoknak* es az Lakatjartoknak paranczollia megh mennel hamareb czinallianak ezer patkot, husz ezer sinden [!] szeget, Niolcz száz Lécz szeget Fejeruarj Zablat huszon eőtöt, czizmara valo szarkantiut harmincz öt párt, es ezek megh Leuen kwlgie *kegyelmekeket* az palankj tiztarto** kezehez, eő tudgia houa keöllessek fordittannj. Im egy Unghuarra szollo Leueletis kwld eő Nagysága, valami sertes marha felől, melliet *kegyelmekeket* hew embere Altall; iktassa oda es bizonios valaszt hozuan, szolgaltassek az palankj Tiztarto kezehez. Ezek utan Isten eltesse *kegyelmekeket*: Datum ex Noua Arce, 7. die Augustj Anno 1617. [s. k.:] *Dominationibus Vestris* Amicus benevolus Joannes Zilagi*** [kívül:] † Prudentibus ac Circumspectis dominis, Judicj primario, Iuratisque Ciuitatis Rosnoiensis; dominis et Amicis obseruandissimis Cito, Cito, Cito, Cito, Citissime [P. H.] (RÁ) L. M. II. N° 26. Anni 1617.) * L. rájuk még a 22., 25. sz. leveleket. ** L. a 10/1. sz. jegyzetet. *** Szilágyi János Pázmány cubiculariusa, érsekújvári uradalmának prefektusa volt. (HANUY, i. m. I. 201., 286., 307., 385., 391., 446., 493., 521., 588.)

11.
Vágsellye, 1625. június 13.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Elégedettségét fejezi ki kért marhák megvétele és szállítása miatt. Térítvényt róluk nem kért, átvételüket ezzel a levéllel igazolja. Meghagyja, hogy Andrassy Mátyás hatalmaskodását ne hagyják szó nélkül, és Hoffmann Györgynek szóló levelét továbbítsák.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 47. Anni 1625. – eredeti)

†

Köszönetünk uthan. Istentül minden iokat kiuanonk.

Az utolsor haitot Marhakkal¹ egyetemben meg adak leueleteket; es az Georgy Deak² Registromibol az Marhakkal aratis megh ertettük. Azert meg elegettünk gonduisselesten, kyert mi tölünkis, iot wariatok. Az hat Ezer Eöttwen kilencz forintrul, *denariis* 54. mellyet az Marha Vasarlasra Gal Istuan³ adot wolt, nem tudgyuk kinek attatok Reuersalist, mert mi effele Reuersalist töletek nem kwan-tunk, húsegtekkel meg elegenduen, hanem az kinek azt az Reuersalist attatok, attul wisza kerhetitek. My ugian ezen leuelünknek általa, az meg neuzet Summarul, quietalunk, miuel hogj azon az pinzen vet marhat immar fel szolgaltattatok. Az Andrasi Mathias Uram Violentiaiat,⁴ siketsegre ne wegjetek, mert ezzel az ti igaz-sagtok igen meg bolýgattatnek. Az Hoffmany Vramnak⁵ szolo leuelet⁶ külygetek megh. Es ezzel Istennek aldasa legyen raytatok. Selliae, 13. Juny 1625.

[s. k.:]

Archi Episcopus Strigonien

P.S. Mit irion Hoffmany Gjörgj Vram ex inclusis meg értitek; Azert ha mikor ezutan valamit kellene uenny certificalni kellene ő kegyelmet. De mo[st] nincs ollyas vasarlasunk.⁷

[Kívül:]

† Prudentibus ac Circumspectis Judici Juratique Ciuibus Oppidi nostri Rosno-bania. Nobis dilectis

[Más kézzel:] Exhibitae sunt 21 die Juny In Anno 1625 [P. H.]

¹ L. az előző levelet.

² *Georgius Literatus Geörgej* vö.: MOL. Mftár. C 1371. d. Prot. Göm. N° 4. fol. 35. Azonos lehet azzal a számadással megbízott *Rosnoi emberrel*, akit Pázmány Fegyverneki számára írt instrukciójában említ. Sellye, 1627. április 17. (HANUY, i. m. I. 592.)

³ Az érsek somodi uradalmának provizora. Személyére l. HANUY, i. m. I. 271., 285., 314. az uradalomra, amelyet Pethe László hagyományozott Pázmányra, ugyancsak HANUY, i. m. I. 284., 314., 319., 322., 700. II. 37., 762.

⁴ Előzményeire l. a 2., 3. sz., folytatására a 14., 15. sz. leveleket.

⁵ Hoffmann György (†1628) 1623–1621 között a szepesi kamara prefektusa, 1622-től haláláig a királyi jövedelmek adminisztrátora volt Eperjesen. L. még HANUY, I. 40., 463., 519., 567–568., 570., 581., 597–598.

⁶ Válasza Eperjes, 1625. június 22. RÁJL. M. II. N° 49. Anni 1625. *Wettem az kegtek lewelet, mind abban lewő Ersek Uramtül [!] ő Nagatul nekem küldöt lewelet egjetemben, mellj ő Nagha lewelere, Postan jrok walazth, nem akarwan kegteknek, lewlemmel faradsagoth zörzenj, seöt ha mýben megh tallani fogh kegtek, az Urert ő Naghaerth, szeretel kedueskedem kegteknek. Eltesse Isten kegteket. [...] Hoffman Geörgj*

⁷ Pázmány korábban is megbizta a rozsnyóiakat (pénz)ügyeinek a zepesi kamaránál történő intézésével:

Egrejie Domine Amice et Vicine obseruan^{dissime} Seruitiorum meorum parat^{issimum} commendationem Algon meg Az ur Isten kegyelmedet minden Jouaiual. Tegnap elleöt erkezek Vramnak eo Nagysaganak lewele, meliben teöby keözeöt ennekem azt paranchiolla, hogy kegyelmedteknek meg irám, hogy <ha> az Zepesi kamora io pinzul akaria adny az ezer forintot, kegyelmedtek fel wegje, és Velem egjetemben <azth az pinzt> paranchiolla ő Nagysága, hogy ad primum Augusti azal pinzel Thuroczba legiünk okuetetlenül. Azert kegyelmedtek talalia meg az kamarát feleölle idejen. Kegyelmedet kerem mintt Uramat, ennek az emberennek adtam sindeli szegre florenos 3/30 kegyelmed Vétesenmeg, és adgion kezebe. Kegyelmedis az mibeöll ennekem paranttiol zeretettel szolgolok kegyelmednek. De re-

liquo Vestram Egregiam Dominationem feliciter ualere cupio. Datum in Somody** die 20 July 1618
Generosae Dominationis Vestrae Servitor Amicus et Vicinus G. Pzarwachkÿ* [s. k.]

[Kívül, más kézzel:] Egregio domino N. Judici primario Ciuitatis Rosnobaniensis Domino Amico et
Vicino mihi semper obseruan^{issimo} Rosnó [P. H.] (RÁJL. M. II. N° 30. Anni 1617.) *Pszarvaczky György
érseki pisetarius volt. (HANUY, i. m. I. 558., 588., 593., 657.) **L. a fenti, 3. sz. jegyzetet.

12.

Vágsellye, 1625. június 13.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Elrendeli a mellékelt levelében leírtak felküldését.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600-1791. N° 48. Anni 1625. – eredeti)¹

†

Köszönetünk után. Isten aljon megh benneteket.

Mit irion Matthe Pap,² ex inclusis literis^a meg ertitek. Azert ez leuelünket we-
wen az waras pecheti alat külgyetek fel minekünk az mit fel Talaltathatok. Ha
mi olyast talaltatnathatok [!] fel az kit fel küldhetetek, külgyetek fel az mi ke-
zünkhoz. Isten veletek. Selliae. 13 Juny 1625.

[s. k.:]

Archi Eps Strigoni

[Kívül:]

† Prudentibus ac Circumspectis Judici Juratique Ciuibus Oppidi nostri Rosno-
bania. Nobis honorandis [Más kézzel:] Exhibitae sunt 21 die Juny In Anno 1625
[P. H.]

^a a mellékelt levélből

¹ A levélben említett melléklet elkallódott, így ennek hiányában nem lehet tudni, miket is kérethetett fel a primás, valószínűleg bizonyos iratokról lehet szó.

² Talán a lengyel származású Matthaenus, Német-Diós, Alsó-Diós, majd 1634-től Detrekő-Szent Miklós plébánosa. (NÉMETHY Lajos, *Series Parochiarum et Parochorum ... usque annum MDCCCXCIV*. Esztergom, 1894. 270.)

13.

Pozsony, 1628. július 5.

Groo Gergely rozsnyói bíróhoz

Előírja viasz, szappan és szögek vásárlását, és gondos szállítását.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600-1791. N° 53. Anni 1628. – eredeti)

†

Köszönetünk uthan.

Isten meg aljon. Valami ennihany Maza Viaszra es Sappanra leven szükse-
günk, legy erette, hogy ket maza Viasznak es ket maza Sappannak, ted szerit, de
mennel olchobb aron vehetitek, azon legyetek. E mellet Negy Ezer <-> Lécz szö-
getis vegyetek es huszon eött Ezer Sindel szöget. De keves aron wegyetek. Ezeket
megh szerezwen Dregelyg szolgaltassatok fel, es onnan az ot walo Tisztartonk
Sellyere fel küldj.¹ De hogy az kezről keze walo adasban defectus ne essek egj
emberetek az vasarlassal szinte Sellieig jóiön, az ki szam szerint, mindeneket kez-
ben adhasson. Isten hozdad. Posony. 5 July 1628

[s. k.:]

Archi Eps Strigon

[Kívül:]

† Prudenti ac Circumspecto Gregorio Groo Judici Oppidi nostri Rosnobania. nobis honorando [Más kézzel:] Exhibitae sunt 11 die Junij Anno 1628: [Más kézzel:] Az Szappanra Szőgekre es Viaszra ualo commissio. [Más kézzel:] Ersekí. [P. H.]

¹ Csupán két drégelyi udvarbíró neve ismeretes, 1633-ból *Nagyuaty* (20. sz. levél), öt megelőzően pedig 1627-ből Fegyverneki János. (HANUY, *i. m.* I. 585–586., 590., 591., 592.) Az uradalomra uo., valamint HANUY, *i. m.* II. 116. és a 18. sz. levél. L. még a 10/3. sz. jegyzetet is.

14.

Pozsony, 1628. augusztus 12.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

A kért és felküldött másolatokat megvizsgálta jogászokkal. Felszólít az Andrássyval való részleges megegyezésre, amelyet vele személyesen megbeszélt. Emellett utasítást ad, hogy Andrássy birtokaiba történő bevezetésének mondjanak ellen, és ennek másolatát küldjék el számára.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 55. Anni 1628. – eredeti)

†

Köszönetünk vthan. Isten algyon megh benneteket.

Elwettük leweleteket, együtt az Transumptomokkal, azt igen jól chelekedtetek hogy fel küldöttetek. Meg olwastatwan Teorweny tudo emberekkal, há' mj olý dolgok talaltatnak benne, gondunk leszen rea.¹ Andrássy Matthiass it wala nallunk, es feő emberek előtt arra ayanlotta magatt, hogy kész bizonyos Arbiterek eleiben adni az willongast, es baratsagossan el igazitanj.² Miuel penig mys kiwanuk hogy valamikor az sok weszekedes bekesegre menne, Es feőkepen, miuel Andrássy Matthiass Vram ahoz a' Hatarhoz a' mellyet Mikacz wisza adott, semmi közit nem mondgya, es azt quaestioban sem akaria hozni. Vgyan mag[at]ul Andrasssi Vramtul irtuk tinektek, hogy tys ne chelekedgyetek egyebet, hanem bizonyos feo embereket walasztwan mind a' ket reszrul, egycher igazichatok el. Azert ha valami okbol Andrassy Vram az lewelunket meg nem küldene, magatok requiralyatok Andrasit, es el kerwen lewelunket, a' mi leg iob ahoz tarchatok magatokat. Ennek felette, mint hogy Andrassy Vram most wyob Donationalist witt az wararul,³ Tempore Statutionis tam in facie loci quam in loco Credibili penes literas nostras procuratorias awagy Georgy Deak,⁴ awagy mas walakj, mj Newunkel az Statutionak Contradicallion in tantum <si et>^a in quantum Juribus Archiepiscopatus nostrj praeiudicare posset, vel nunc, vel in futurum.^b Es az Contra dictionak az pariaiat minekünk meg külgyetek az Originalist magatoknal tarthatyatok.⁵ Isten hozzatok Posony. 12. Augusti 1628

[s. k.:]

Archi Eps Strig

[Kívül, más kézzel:]

† Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judicj Jurisque Ciuibus Oppidi nostri Rosnobania. Nobis dilectis [Más kézzel:] Exhibitae sunt 20 Augusti In Anno 1628: [Más kézzel:] Ezön leuelben Comittalja Urunk eő Nagysaga Eztormogj [!] Ersek Paszmaný Petör, hogj uigjszasban [!] legjönk, et temporari statutioni, Andrássy Mattjas Urunkat Krasnahorkay Joszagban, contradicaljonk eo Nagysaga neueben. [P. H.]

^a s. k. beszúrás

^b A beiktatás ideje alatt mind a helyszínen, mind hiteles helyen ügyvédvalló levelünk birtokában [...] annyiban mondjon ellen a beiktatásnak, amennyiben is ha az érsekségünk jogainak kárára volna, akár most, akár a jövőre nézve.

¹ Feltehetően a 15/3. sz. jegyzetben idézettekről lehet szó, s primás azoknak felsőbb fórumokon való támogatását igéri.

² Andrassy Mátyás (†1654) Andrassy Péter és Becz Zsófia unokája. Pázmány – még bécsi tartózkodása alatt – 1628 júliusában tiltakozott az uralkodónál az Andrassy számára kiadott, Krasznahorkára vonatkozó adománylevélben foglaltak ellen, amelyek mind a bányajogok, mind pedig egyéb környező birtokok tulajdonát érintve, sértették az esztergomi érsekség érdekeit, s a levél visszatartását kérte. (HANUY, i. m. I. 716–717.) A pereskedés előzményeire l. a 2., 3., 11. sz. leveleket.

³ Krasznahorkára és a hozzátartozó falvakra. Eredetiye LÁTL. A. K. I. fasc. 6. N° 138. Bécs, 1628. augusztus 2. Mellékelve Andrassynek a birtokaiban való királyi megerősítést kérő folyamodványa.

⁴ L. a 11. sz. levelet.

⁵ Vélhetően a tiltakozás és az elhúzódo pereskedés miatt – l. még a következő levelet – Andrassy birtokaiba történt bevezetésére csak 1632-ben került sor. (LÁTL. A. K. II. B. d. I. N° 10.)

15.

Nagyszombat, 1628. szeptember 10.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Tudtára jutott Andrassy váratlan, újbóli hatalmaskodása. Írt emiatt Gömör vármegyének, és Peth György gömői főispánnak is.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 56. Anni 1628. – eredeti)

†

Prudentes ac Circumspecti, nobis honorandi.

Isten algyon meg benneteket minden iokkal. Minemw haborgatastok legyen Andrassy Mathias Vramtul a' saiat Hatarotokban nem chak leveletekbeol hanem Köweteiteknek Relatioiokbulis meg ertettük. Tagadhatatlan nem hittünk volna, hogy Andrassy Matthias Vram egyfelöl az amicabilis Compositiora admittaluan magat,^a mas felöl ily dolgot patrallyon.¹ Annak okaert mi irtunk az dologrul mint feö ispan Uramnak² s' mind penig az Varmegienek, hogy jgazsagtokat latuan az ő kegyelmek reszerül meg ne fogyatkozzatok. Bőueb Relatiot penig mint kellessek ebben az dologban procedalnotok,³ köweteitek ~~le~~ tul wehet. Ezeknek vtanna Isten tarchon benneteket io egessegben. Tirnauiæ 10. 7bris 1628.

[s. k.:]

Archi Eps Strigoniensis

[Kívül:]

† Prudentibus ac Circumspectis N N. Judici Juratisque Civibus Oppidi nostri Rosnobia, nobis dilectis [Más kézzel:] Anni 1628 Archi Episcopi Literae, Responsoriae si quid post Civitatis amicabilem Compositionem Cum Andrasiana Familia, Cadj vltra Violentiis patravit, Nunciatoriae, quod ad Supremum, et ViceComitem pro secundatione scripserit. [P. H.]

^a baráti egyezsége bocsátván

¹ Pázmány Sennyey István veszprémi püspök, kancellárhoz írt levelében panaszolja, hogy Andrassy az adománylevél kézhezvétele után az én Rosnai határomra ment hatalmasul, és ott az Rosnaiak össze rakóit szénájokat gyujtogatta, égette, marhájokat az magok saját földökrül elhajtatta. Vágsellye, 1628. október 24. HANUY, i. m. I. 747–748.

² Peth György (†1631) 1625. október 5-től haláláig Gömör vármegye főispánja.

³ Többek között talán úgy, hogy saját földükrül és határokrül való igazságos leveleket és adjudicatákat erősíttessék meg a királlyal. (HANUY, i. m. I. 747.) Később a primás képviselője útján ismételtent protestált érdekükben, az alábbi módon:

Nos Universitas Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Geömörienesis; Damus pro memoria, quod nobis feria secunda post festum Sancti Michaelis Archangeli in Anno currenti recenter euolutum,* hic in oppido Geömör loco videlicet et die celebrationis Congregationis nostrae Generalis, alias consuetis una cum Generoso domino Johanne Hamuaj Vice Comite** Quatuor Iudlium coeterisque nonnullis dominis Nobilibus, Juratis scilicet Sedis nostrae Judrae Assesoribus nostris parochialibus pro tractando et debito fine concludendo, certis quibusdam pro arduis negocijs nostris publicis in eadem Congregatione nostra Seditibus et Constitutis; Nobilis Demetrius Sandor**** nostram ueniens in pra-

esentiam, pro parte et in persona Eminentissimi et Illustrissimi domini domini Petri Pazmány Cardinalis et almae Ecclesiae Strigoniensis Archiepiscopi etc. per modum et formam solemnis protestationis et prohibitionis nobis significare et detegere curavit in haec uerba, Az Thekintetes és Nagyságghos Kardinall es Eztergomi Ersek Urunk Eő Nagysága Pazmány Peter Nagyságtok, s, *Kegyelmetek* előtt solemniter protestal es Tiltýa, Tiltattýa Andrassi Mattýas urunkot de Szent kiralj item szolgálait es minden Jobbagit feőképpen, az Varalliakott, Pattsaikott es Bettleriekett, az Rosno banýaj hatartul, minden Makkos erdejtul, minden marhajokkal, mind Sertesmarhajokkal, mind Juhokkal, (:az egy Sér oldalnak kiuülötte:) hanem kiuannýa Eő Nagysága, hogy ualamintt az Rosnaj hatar el igazítodott eő Nagysága előtt es az egész Nemes es beőchülletes Nagý Szombathj kaptalon előth Vallasis lett, meliről köttés leuelis költ az partok között, hogy azon köttés es uegezés inuiolabiliter megh tartassék, es kiuannýa Eő Nagyságha hogy ez Tiltas az Nemes uármegyének protocolomiaban inferaltassék es Testimonialistis kiuan Eő Nagysága erről pro futura cautela, Super qua quidem eiusdem Demetry Sandor, *nomine* cuius suprafacta protestatione, praesentes literas nostras, superinde Testimoniales, pro futura Juramenti eiusdem domini Cardinalis cautela, sub sigillo huius Comitatus nostrj Authentico, dando duximus et concedendo, communj suadenda Justitia. [Más kézzel:] Datum in Oppido Peőlseotts ex sede Judiciaria ultima Juný Anno 1631 celebrata. Lecta Publicata et Extradata per me Matthiam Baso de Ciolto**** Juratum Notarium Sedis m. p. [P. H.] (LÁTL. A. K. I. fasc. 7. N° 149.) *1630. szeptember 30. **Harnvay alispáni tisztségét még 1639-ben is viselte. *** Sándor Demeter nemes és rozsnýói polgár, vö.: MIKULIK, i. m. 138–139. (6. sz. lábjegyzet.) **** Basó Mátyás 1643-ig volt Gömör vármegye jegyzője.

16.

Pozsony, 1631. február 23.

Sajópüspöki és Velkenye jobbágyainak

Es évi szolgáltatásukat a plébánosi tized fizetése mellett kétszáz ezüst tallerban állapítja meg. (Rozsnýói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. IV. Csucsma és Nadabula pénzügyei. N° 10. – eredeti)

Megh tekintuén az mj Sajopuspeőký, es Velkenyey,¹ Jobbagýnknek fogyatkozot allapattioakat, es könyörgeseket, ez esztendeobelj minden szolgálattioakat, adojoakat, es egyeb fizetéseket, két szaz ezüst Tallerban² engettük megh nekik, vgy hogý, az felét, ugý mint szaz ezüst Tallerat ez jóuő Szent Georgý napiara,³ auagy az utan róuid időuel, à más szaz Tallért penigh Szent Mihaly napiara⁴ hasonlokeppen, minden ok vetetlen kezünkhöz szolgaltassak. Az ott valo Lelky Tanettonak pedigh az Sedecimat,⁵ mindenfélè Dezmabol tartozzanak igazan ki adny. Posony, vigesima tertia Februarii Anno. 1631.

[s. k.]

Cardlis Pazm

[P. H.]

Joannes Tőrös⁶

[Kíuül, más kézzel:]

Sajo Puspokiek és és [!] Velkenyiek adojokrul Való Level D:

¹ A két falu visszaadásáért, elmaradt bérletéért a primás számos kérvényt intézett az uralkodóhoz, az udvari tanács és kamara elnökeihez, valamint a szepesi és pozsonyi kamarákhoz, mely utóbbit kiközösítéssel is megfenyegetett. (GALLA, i. m. 1936. 49–50., 50–51. – 5. sz. lábjegyzet; HANUY, i. m. I. 711., 712., 713., 726., 750–751. II. 8., 12–13., 23., 54., 111–112.) L. még a következő iratot.

² Az összeg megegyezik annak az elmaradt bérleti díjnak egy évnvi részletével, amellyel a kamara 1571-től tartozott a mindenkori esztergomi érseknek (HANUY, i. m. I. 711.), így mennyiségének megállapítása nem nélkülöz minden céltzatosságot. Pázmány még 1630 áprilisában is kérte a tartozás kiengyelítését. (HANUY, i. m. II. 111–113.)

³ április 24.

⁴ szeptember 29.

⁵ A püspöki tized 1/16 része. Vö.: TIMON Ákos, *A párbér Magyarországon jogtörténeti fejlődése és jelen állása szerint*. Bp., 1885. 6–9.

⁶ Pázmány titkára, majd a pozsonyi kamara tanácsosa. (HANUY, i. m. I. 177., 338., 416., 551., 556., 691., 742., 751. II. 11., 191.; HAJNAL István, *Az 1642. évi meghiúsult országgyűlés időszaka*. Bp., 1930. 157., 188., 420.)

17.

Vágsellye, 1631. november 5.

Veleknye és Sajópüspöki érseki falvak visszaszerzéséről, földesúri szolgáltatásaikról.
(Prímási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Protocollata. Protocollum U. 13. fol. – s. k. feljegyzés)¹

Recuperavi Saiopüspöki et Velkene a Puthnokiensibus Anno 1629. Pro Anno 1630 concessi ex gratia ut praestatum soluant per annum florenos 200. Pro Anno 1631 Concessi ut soluant Talleros 200 100 ad festum Sancti Georgy – 100 ad festum Sancti Michaelis. Omnes alios labores et obrutiones indulsi. NB. Sed haec omnia ad vnum annum, postac arbitrari! Anno 1631 5 Novembris Selliae resolui 1. Vt adhuc sequenti anno dent Talleros 200 modo ut supra, et vnum Centenarium² Cerae. 2. Az sedecimat plebani^a meg nem engedtem. Mert vagy meg alkodgyanak velle (ugy azert hogy maga személyere ne a sucessora^b menjen az alkouas) Vagy meg adgyak. Secus non fiat.

[Fordítása:]

Visszaszerztem a putnokiaktól Sajópüspökit és Velkenyét az 1629. évben. Az 1630. évre kegyelemből megengedtem, hogy járandóságként évi kétszáz forintot fizessenek. Az 1631. évre jóváhagytam, hogy kétszáz tallért fizessenek, százat Szent György, százat Szent Mihály ünnepéig. Minden más munkát és terhet elengedtem. NB. Ám mindezeket csak egy évre, utána át gondolni!

1631. november 5-én határozatot hoztam: 1. Mint eddig, a következő évben kétszáz tallért adjanak az előbbi módon, és egy mázsa viaszt. 2. [...] Másként nem lehet.

^a a plébánosi tizenhatodot

^b utódra

¹ Az irat keltét a benne szereplő hely és időpont miatt jeleztem a fenti módon, ugyanakkor valószínű, hogy szakaszos bejegyzésről van szó. Sajópüspöki nevét Pázmány utólag maga is beírta az urbárium elején található mutatóba. (PL. AS. AP. Protocollum U. 6. fol.) A feljegyzéshez I. az előző iratot.

² cca. 54,02–61,57 kg. Vö.: BOGDÁN, i. m. 454–458. (7/2. sz. jegyzet)

18.

Vágsellye, 1631. július 2.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Utastást ad vaseszközök készítésére, és késlekedés nélküli szállítására.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 3. Anni 1631. – eredeti)

†

Prudentes ac Circumspecti, Nobis honorandi.

Isten aldigyon meg benneteket. Az minemeő vas szerszámot rendeltünk, az mi számunkra hogy csináltassatok, miuel arra minekünk nagy szükségünk vagyon,¹ Azért ez leuelünk el véuén, ne késleltessétek, houá hamarebb Palánkban küldenj. Vayon parancsolattya az ott való Uduarbiránknak,² hogy késedelem nélkül Nékünk fel szolgáltassa. Isten veletek. Selliae 2. July Anno 1631.

[s. k.:]

Cardlis Pazmany

[Kívül:]

† Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judici Juratisque Ciuibus Oppidi Nostri Rosnouiensis. Nobis honorandi. [Más kézzel:] Exhibitae sunt 9 die July Anno 1631 [P. H.]

¹ L. a 10/3. sz. jegyzetet.

² L. a 13/1. sz. jegyzetet.

19.

Érsekújvár, 1632. november 25.

Pálffy Katához, Forgách Zsigmond nádor özvegyéhez

Balog István útján fogja tudatni, mit gondol az [aszalói birtok-] ügyről. Írt Lósy Imre váradi püspöknek is, ennek tartalmát ismertette Balog Istvánnal. [A zálogban lévő Aszaló egyházi birtok kapcsán] örömmel segít minden olyan dologban, amely nem veszélyezteti az özvegy és gyerekei üdvösségét.

(Magyar Országos Levéltár. Batthyány család levéltára. Forgách család iratai. P 1340. fasc. 1 sub E. 19. fol. – s. k. levél)¹

†

Szolgálok *kegyelmednek* es Istenül minden iokat kiuanak.

Az *kegyelmed* levelet böcsüllettel vettem, elegetis szollottam Balog Istuan vramnal,² es Varadi Püspök Vramnakis³ irtam. Meg – oluastam pedig Balog Istuan vramnak mit irtam Püspök vramnak. Azon kiuülis az en gondolkodasimat es vekony tetszesemet *kegyelmednek* meg – beszelli Balog Istuan vram. Valami *kegyelmednek* es gyermekinek⁴ lelke serelme nekül lehet, abban örömetst kiuanom az *kegyelmedek* alkalmatosságat. De lelken embernek nem kel semmit vennyi, mert veszedelmes. Tarcsa es algya meg Isten *kegyelmedet* minden iokkal.

Érsek Viuárban 25 Novembris 1632.

kegyelmednek örömetst szolgá

Cardlis Pazman

[Kívül, más kézzel:]

† Az Tekintetes és Nagyságos Erdeődy Pálffy katha Aszonnak, Az Néhay Tekintetes, és Nagyságos Groff Ghymesy Forgách Sigmon Uram, Magyar Orszagh Nador Ispannia etc. megh hagjot Eözuegjenek. etc. Nékem Tisztelendő Aszoniomnak. [P. H.]

¹ A jelzetet Fazekas István volt szíves megadni.

A levél más, részint szintén az aszalói birtokra vonatkozó iratokkal együtt Forgách nádor idősebb, Zsigmond nevű fia révén, akinek felesége Batthyány Borbála volt, kerülhetett a Batthyány család irattárába. (Így válik érthetővé az is, hogy Pázmánynak Aszaló ügyében november 29-én, ugyancsak Pálffy Katához írt levele hogyan szerepelhet a MOL. Batthyány család levéltára. Missiles. P 1314. N° 54896. jelzet alatt. L. BENDA Kálmán, *Pázmány Péter néhány kiadatlan levele*. ItK 1975. 690.)

A mindenkori váradi püspök tulajdonát képező aszalói birtokot (Abaúj vármegye) még 1615-ben vette zálogba Forgách Zsigmond. Az ügyvel, a kiváltás kapcsán keletkező bonyodalmakkal, melyek során a bíboros kiközösítést is kilátásba helyezett Pálffy Kata részére, számos Pázmány-levél foglalkozik. L. HANUY, *i. m.* I. 44. II. 347., 374. (helyes dátumát és kiegészítését adja BENDA, *i. m.* 1975. 690.) 391., 422., 516.

A levél címzettje, Pálffy Kata Forgách Zsigmond (†1621) harmadik felesége volt.

² Balog István a tatai vár kapitányaként ismeretes. L. Pázmány 1633. január 16-án hozzá írt levelének címzését a fenti irat felőhelyén. Fraknóinak a Forgáchok szécsényi levéltárában talált, nem az eredetiről készített másolata után, külcímzés nélkül kiadta HANUY, *i. m.* II. 391-392. Ez utóbbi levélből derül ki, hogy Balog Pálffy Kata képviselőben Aszalóról tárgyalt Pázmánnyal. Ugyanitt említi a bíboros azon ígéretét, hogy *felkeresem irásim között, mint kértem volt magam az üdvözült Pál pápától, hogy szegény Forgách Zsigmond uram bírassa Aszalót*. A keresett irás s. k., rövidített változata (a pozsonyi klarisszák kolostorának látogatási engedélyével együtt, ahová Pálffy Kata belépni szándékozott, vö.: BENDA, 1975. 690.) szintén megtalálható a fenti irat felőhelyén. Máshonnan közölte már HANUY, *i. m.* I. 43-44.

³ Lósy Imre (†1642. november 4.) 1623. szeptember 7-től csanádi, 1625. október 4-től váradi, 1633. április 24-től egri püspök, 1637. április 24-től esztergomi érsek. (BUNYITAY Vince-MÁLNÁSI Ödön, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. IV. Debrecen, 1935. 105-110.); Archivio Segreto Vaticano. Archivio della Congregazione Concistoriale. Processus Consistoriales. 30. vol. 420^r, 424^r fol.; Uo. Archivio della Nunziatura di Vienna. Processi dei Vescovi e degli Abbati. N° 64. L. még HANUY, *i. m.* I-II. *passim*.

⁴ Forgách Ádám, Zsigmond és Mária.

20.

Vágsellye, 1633. július 1.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Meghagyja, hogy érsekújvári házának építéséhez szegeket és rúdvasat szállítsanak.
(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 1. Anni 1633. – eredeti)

Köszönetünk után.

Miuel az Vyuary hazunkat¹ most epettettyük ez Levelünket véuén, minden kesedelem nelkeol keszettsetek io fele eoreg Sindely szeget eotuen ezeret. Lécz szeget tiz ezeret. Epültre valo negy szegletű rud uasat tizenket masat.² Ezeket el keszetuen mennel hamareb külgyetek Palankban az ot ualo Vduarbirank Nagyuatý³ kezéhez.

Isten aldasa légyen Veletek. Sellyae 1. Julý. 1633.

[s. k.:]

Cardlis Pazmany

[Más kézzel:]

Ezön eő Nagysaga Paranczolattýara, kültönk 21 Julý Anno 1633

Zalay Thamas Uýuari Tiztarto Uramnak

12 Maza apro Rúduasat N° 121,

mazaert fizettünk	4 florenos	facit	florenos	48 denarios –.
50 ezer Sindöl szöget, Ezreírt fizettunk	denarios 90.	facit . . .	florenos	45 denarios –.
10 Ezer Letz szöget, szazaert fizettünk	denarios 33.	facit . . .	florenos	33 denarios –.
		Summa facit . . .	florenos	126 denarios –.

[Kívül:]

Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judjci Juratisque Civibus Oppidj Nostri Rosnauiensis. Nobis dilectis Rosnobania. [Más kézzel:] Exhibitae sunt mihi die 10 Mensis Julý [Más kézzel:] Bírák Valamit tiztesegre [!] kit szeretetek, [!] mindgiart keöldten keöldgietek Rosnora, ebben semj halogatas ne legien. [Más kézzel:] Literae Cardinalis Pazmany ad Aedificium Ersek Uj Variense necessaria Ferrea Materialia submittenda Committentes. [P. H.]

¹ Az érsekújvári várban az esztergomi érsekeknek ezt megelőzően is volt háza. (PL. AS. AP. Protocolum U. 53. fol.) Tizenkét évvel később ezt a Pázmány által emelt várbeli érseki rezidenciát Forgách Ádám főkapitány katonáival súlyosan megrongáltatta. (Lippay György levele III. Ferdinándhoz. Pozsony, 1645. május 15. MOL. Magyar Kancelláriai Levéltár. Litterae Archiepiscoporum. A 30. N° 193.)

² L. a 10/3. sz. jegyzetet.

³ L. a 13/1. sz. jegyzetet.

21.

Nagyszombat, 1634. január 3.

Homonnai Drugeth János ungi és zempléni főispánhoz

Elmenetele után értesült arról, hogy az uralkodó, nem közügyben, Bécsbe hívatta. Bár az utazás nehéznek ígérkezik, el fog menni. Segítséget ígér.

(Magyar Országos Levéltár. Homonnai Drugeth család iratai. P 1983. Drugeth Jánoshoz írt levelek. 21. fol. – eredeti)¹

†

Illustrissime Domine Comes, Amice uti fili obser^{vandissime}

Salute ac officiorum commendatione praemissa; Istenteol lelkj es testi beoséges iokat keuanunk kegyelmednek az uý esztendőben. Az kegyelmed elmenetele után negyed nappal érkezek az eo Felsőge Leuele, melyben kegyelmessen paran-

csollya, hogy Becsben mennék; nem Országos dologban. Es jollehet, mostani időben elég galibas az bontakozas, de azert az eo Felsege parancsolattjara örömost el megyek. Az miben *kegyelmednek* mind ot s- mind masut kedueskedhetem, io sziuel cselekedem. Aszonyomat² *kegyelmed* köszöntse es iduözollye, en szomal az uý esztendőben. Isten sokaýg eltesse *kegyelmeteket*.

Týrnauiae 3 January 1634

III^{ustrissimae} Dominationis Vestrae

[s. k.:]

Addictissimus

Cardlis Pazman

[Kívül:]

† Illustrissimo Comiti Joanni Druget de Homonna, perpetuo de Vngh, ac Comitatus ejusdem Supremo Comiti, ac Sacrae Caesariae Regiaeque *Majestatis* Cubiculario. etc. D^{ominio} Ami^{co} vti filio obser^{uandissimo}. [P. H.]

¹ A levél lelőhelye, amelyre Fazekas István hívta fel figyelmemet, a MOL azon kisebb családi fondjai, illetve fondtörédei közé tartozik, amelyek a Nemzeti Múzeum levéltárából kerültek átvételre, és rendezésükre csupán az utóbbi időben került sor.

Homonnai Drugeth János (+1645. december 17.) 1626-tól ungi, 1631. június 21-től zempléni főispán, 1636. április 29-től országbíró, július 21-től kassai főkapitány. (Főkapitányi esküje a fenti jelzet, 43. fol. alatt.) L. még HANUY, *i. m.* I. 710. II. *passim*.

² Jakusith Anna.

22.

Vágsellye, 1635. június 20.

Rozsnyó érseki városnak

Határozatokat hoz a rozsnyóiak által hozzá felterjesztett ügyekben: Szabályozza a perek lefolytatását, a fellebbezés módját, a kezesek kártalanítását. Megengedi idegen ügyvédek alkalmazását, körülírja a bíró jogait. Megtillja az engedélye nélküli céhlevélszerzést. Int a német és magyar polgárok közötti békeség megtartására, és az ebben vétőket érseki széke elé rendeli. A bíróválasztásban meghagyja a régi eljárást. Végezetül elrendeli döntéseinek a város összes polgára előtt történő kihirdetését. (MIKULIK József, *Magyar kisvárosi élet 1526–1715*. Rozsnyó, 1885. Függelék N° XIII. után)¹

Nos Petrus miseratione divina sanctae Romanae ecclesiae tituli sancti Hieronymi Illyricorum presbyter cardinalis Pazmany, metropolitanae ecclesiae Strigoniensis archiepiscopus, locique ejusdem comes perpetuus, primas Hungariae, legatus natus, summus secretarius et cancellarius, ac sacrae caesariae [!] regiaeque majestatis etc. intimus consiliarius etc. universis et singulis judici, juratisque ac caeteris civibus, necnon toti communitati oppidi nostri Rosnobanya fidelibus^o subditis nostris salutem et gratiam.

Egyéb és eléb járó Istennek neve dicsőítire nézendő foglalatosságink után, nem utolsó kívánatos igyekezetünk, hogy a mi alattunk lévő hiveink úgy vezeröltesenek és igazgattassanak, hogy mi is, a mi atyai gondviselésünkben meg ne fogyatkozzván, az mi alattunk lévők naponként mindennemő állapotjokban öregbedvén, tapasztalhatóképpen az egyességnek és jó rend tartásnak dicsőretes és hasznos gyümölcsét érezhessék. Minek okáért, hozzánk küldött atyátokfiai nevetekkel, bizonyos punctumokat proponálván, alázatosan kívánták azokra való resolutionkat, kit mi nem csak örömost, hanem könnyen is megcselekedtünk. És elsőben declaráljuk, hogyha valaki közzületek pert akar indítani a város bírāja előtt, vagy attestatiókat akar szedni, az nem idegen, hanem a helynek és városotknak bírāja citatója és pecsėti által lehessen. Azoknak penig a kik a mi székünk-

re attraháltak, a mi citatiókkal (melyet az apellans procuráljon) tartozzanak comparealni.^c Hogy pediglen igasságában üdőhalladás és az apellansok csalárd hallogatások miatt valaki meg ne fogyatkozzék; a közönséges igazság azt mutatja, hogy bizonyos üdő limitáltassék, a mely üdőnek elfolyása alatt minden apellans úgy vigyázzon dolgaira, hogy prosequálja apellatióját.^d Competens terminusnak ítéljük azért ha (a die apellationis computando)^e három holnap rendeltetik; ugy hogy valaki absque legitimis justisque impedimentis, ac excusationibus de jure admittendis^f el mulatja intra tempus praescriptum^g apellatióját prosequalni a mi székünkre, cadat causa;^h melyet mindazáltal virtute novi iudicii resuscitalhasson.ⁱ Másodszor, ellenkezik mind a közönséges igassággal, s mind az atyafiui szeretettel, hogy valaki vétkeért az ártatlan károsíttassék jószágában, avagy személyében arestáltassék. Hogy azért efféle arestálásra való okadások eltávoztassanak, declaráljuk, hogy ha valaki ereje és értéke felett valakinek obligálja magát és nem satisfaciálhat és miatta más ártatlan arestáltatik és marhajában megkárosíttatik mind pro injuria in personam illata, ac damnificatione,^j jószágából és költségéből illendő és igazságos contentiója legyen az ártatlannak, non obstante cuiusvis contradictione.^k Harmadszor nem ítéljük károsnak, sőt városunknak böcsületire látjuk lenni, ha a kívül lévő advocatusok admittáltak.^l Szabadság adatik azért, hogy kiki oly prókátorra bizhassa dolgát, a micsodást hasznosnak itél. Negyedszer, szükséges hogy kiki, birájátul autoritásának extenziójáig^m függjön és ha ki engedtelenségben találtatik, illendő animadversiója is legyen. Mindazonáltal, aperte és nyilván supremae nostrae et absolutae auctoritati nem kicsint praejudikálna,ⁿ ha a bírónak auctoritása in tantum extendáltatnék,^o hogy a kik oly derekas és notabilis engedtelenségben találtatnának, azokat kiböcsülvén házokbul, proscribálna és excludálna. Hanem a mi rendelésünk ez, hogy ha valaki oly elszenvedhetetlen engedtelenségben találtatnék, ki miatt, valami alkolmatlanságok következnének, ez ilyenrül realiter és voltaképen informáljanak minket és successorinkat és a mit, mi avagy successorink statualnak, azt exequálja. Ötödször nem volt szabad se most se ne legyen azután is, hogy valamely czéh, a mi hirünk és akaratunk nélkül czéhlevelet szerezzen, mert ennek kemény és erős büntetése lehetne. Hogy pedig ez mindeneknél nyiltabban legyen, a kovácsok² ugyanezen nótában^p estenek mivel nem csak a mi fölségünket megbántották, hanem annak felette illetlen és méltatlan szokást akartanak behozni, ki miatt törvény és igazság szerint nagy büntetést érdemlettek volna, de egyéb büntetéssel nem sanyargattuk, hanem czéhleveleket cassáltuk, a mely cassatiókat levelek hátára irattuk és in specie^q követeitek által originaliter alá küldöttük, melyet ben tartsatok és ki ne adjatok. Hatodszor, az Istennek parancsolatja, várostoknak megmaradása és mind a magyar és német nationak böcsületir azt kívánja és abban áll, hogy az egyesség, szép egymás értelem, szentül megmaradjon, ki nélkül, nem egyebet, hanem Isten haragját, egymás között való villongást és minden jó rendtartásnak gyökeréből való kimozdittatását és sok alkolmatlanságokat várhatnak. Helyén maradván azért mind a két nationak mostani csendes állapotja és rendtartása; exsuperabundantis mi is arra kötelezni akarván mindnyájatokat, kívánjuk, hadjuk és keményen parancsoljuk, hogy mindenféle rendek és minden dolgokban szeme előtt viselven az egyességnek szükséges voltát, semmi oly idegen és gyűlölséges okot és occasiót ne adjon, mely által nem csak sokaknak csendes elméjük felforgatassék, hanem ennek felette sok egyéb illetlen dolgok is ne történjenek; És hogy ez álhatatosan megmaradjon és mindenektől őriztessék, declaráljuk és statuáljuk hogy ha valaki eszvesztő szóval vagy cselekedettel az egyességet bolygatja, effélének börtetése

stabit in arbitrio nostro.^t Hetedszer nem látunk semmi oly consideratiot a bíróválasztás dolgában, hogy a régi szokás corrigáltatnék; sőt inkább pro contentatione populi azt az usust kell confirmálni, a ki eddig usu et antiquitate corroborálatott.^u Mindezeket megmaradástokra igen szükségesnek ítéljük, kívánjuk, hogy ez mi declaratiókat, melyek mindeneke [!] dirigáljanak, az egész várost egyben gyűjtven, mindenek hallottára ez mandatomunk elolvastassék és mindenekül úgy megértessék, hogy ha valaki ez ellen cselekednék, tudatlansággal magát ne menthesse.

Datum Selliae, die vigesima mensis Junii, Anno M.D.C. XXXV.

[s. k.:] Petrus S.R.E. Cardinalis Pazmany

Archiepiscopus Strigoniensis

[P. H.]

[Az irat hátoldalán:]

Anno Millesimo sexcentesimo trigesimo septimo die vigesima prima mensis Junii Praesentes has literas praedecessoris nostri felicitis memoriae in omnibus punctis, articulis et clausulis approbamus ac in vigore permanendo reddimus. Tirnavia [!] in curia nostra archiepiscopali eodem die et Anno ut supra [s. k.:] Emericus Losi archiepus Strigoniensis

^a Javítva általam a *fidelibus* alakról.

^b bizonyítás, megerősítés

^c atra-halni: idézni, apellans: fellebbező, comparealni: megjelenni

^d tegye meg fellebbezését

^e a fellebbezés napjától számítva

^f törvényes és jogos akadályok, valamint jogilag elfogadható mentések nélkül

^g az előírt időn belül

^h vesszék az ügy

ⁱ új eljárás keretében feléleszthessen

^j a személyét ért sérelemért és kárért

^k senki ellentmondásától sem akadályoztatva

^l ügyvédek bebocsátatnak

^m tekintélyének mértékéig

ⁿ nyíltan [...] legfelsőbb és teljes tekintélyünknek [...] ártana

^o annyira kiterjesztetnék

^p vétekben

^q eredetiben

^r Javítva általam a *höcsületi* alakról.

^s ráadásul

^t a mi ítéletünk alatt fog állani

^u a nép meglegedésére azt a szokást kell megerősíteni, [...] a hagyomány és régiség által megerősítést nyert.

¹ L. a bevezetést és a 6. sz. lábjegyzetet.

² L. rájuk még a 10/3. sz. jegyzetet és a 25. sz. levelet.

23.

Nagyszombat, 1636. március 20.

Nagyszombat szabad királyi város magisztrátusának

Diariumszerű feljegyzésében ismerteti a város előjáróinak küldött egyházi átok szövegét, amelyben az ottani református templomépítés támogatása miatt részesítette őket, majd beszámol a szenátus meghátrálásáról, a kiközösítés visszavonásáról.

(Primási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Radicalia. Capsa X. Nr. 196. 7. cs. 17–18. fol. – másolat)¹

Forma excommunicationis, quam Senatui Tyrnauiensis misi Anno 1636, die 20 Martij comminando quod tales in eos sententiam publicaturus sum, nisi respiscant.²

Az Anyaszentegyház nem mostoha hanem édes *Annia* léuén a' *Christus* ueréuel megh ualtott szerélmés fiainak, nem romlasara hanem epuletire áll azzal a' hatalommal, mellyet *Isten* nékj adot: Mindazáltal mikor fiainak veszedelmes czelekedetit láttia, es egieb képpen nem oruosolhattia, azt czelekész a' mit *Szent Páll*, ki a *Corinthus*beli gonos *Embér* őrdőghnék adta es ky átkozta: Nem azért hogy el uezssen, hanem hogy a' büntetéssel észre jőjön es lölke úduőzüllyön. Azert az Anyaszentegyház a' teőb dolgok keőzöt *Atok* es *Excommunicatio* ala uetette valaki a' teuőlgő eretnékségek terieztesére gyarapodására, allandosagára segetségét ad es keduez a lélek uezző tanetok *Karomlásinak* hintegetésere. Miuel azért nagi lölky faidalommal értéttük hogy *N. N. N. Nagy Szombat Wárasának Biraia* es *Tanaczy* kötelésségekről elfeletkézuén egy eőregh keő házatt a' *Caluinistáknak* adtak hogy azt el ronczák es a' keőuéből *Eretnek* tudomaniok hirdetésére *Praedikállo* hazatt es az eő modgiok szerent valo templomot epétsének. Ezzel az *Aniaszentegyház* atkában es *Excommunicatio*iban estenek. My azért *Tisztünk* es kötelésségünk szerent el nem mulathattuk hogi mind magoknak a neuezét *Tanáczebelieknek*, mind egieő *Kereztienek* giülekezetinek tudtára ne adgiuk, minemő *Atokban* es uezedelemben ésték, hogy uétkékét megh eősméruén, es gonosz czelekedeteket megh tartóztatuan *Istent*, es az *Anyaszentegyházat* meg engeztélliek. Azért kötelések minnyaián az *Egiházy Emberék*, hogy senki a neuezét *Tanáczebelieket* *Templomban* ne boczássa, *Misé*t előttök ne szolgáltatson, bűneitől megh ne oldozza (:halalos beteghségheñ kiuól:) ualameg az *Anyaszentegyház* kötelezése szerent megh nem jobbitták gonosságokát.

Senatus accepta hac intimatione, ut bonos et Ecclesiae obedientes filios decet, ad Nos uenit. Excusarunt se per ignorantiam fecisse, nec cogitasse Excommunicationem annexam facto ipsorum. Quod autem facere possent libenter facturos esse, ac Venditionem Domus rescissuros, nec ullum lapidem ulterius pro Synagoga Sathanae auehi passuros. Quo responso et ego contentus fui: ac pietate illorum collaudata pro cautela ab Excommunicatione absolui.

[*Lippay írásával:*]

Haec de uerbo ad Verbum ex Cardinalis libro sunt excerpta.^b

^a A kiközösítés szövege, amelyet a nagyszombati szenátusnak küldöttem az 1636. év március 20. napján, azon fenyegetéssel, hogy ilyenek lévén, ellenük szóló ítéletet készülök nyilvánosságra hozni, hacsak észhez nem térnek.

^b A szenátus, miután értesült minderről, amint az Egyház engedelmes fiaihoz illik, Hozzáñk jött. Mentegőztek, hogy tudatlanságból cselekedtek es nem gondolták, hogy tettük kiközösítéssel jár. Amit pedig megtehettek, szívesen véghez is viszik, a ház eladásától elállnak, es egy követ sem engednek majd szállítani a sátán zsinagógájának építésére. Mely válasszal én is elégedett voltam, es dicséretes jámborságuk miatt kötelezettség ellenében a kiközösítés alól feloldoztam őket. [*Lippay megjegyzése:*] Ezek szóról szóra a *bíboros könyvéből* kerültek kivonatolásra.

¹ Az iratot *Lippay György* másoltatta ki érseki titkárával s. k. megjegyzése szerint a *bíboros könyvéből*. A *Pázmány-utód* által említett *liber Cardinalis* a fenti irat tanúsága szerint egyfajta levélfogalmazványokat felőlelő kötet lehetett, melybe a *bíboros* feljegyezte az adott levéllel kapcsolatos eseményeket is, sőt, bár ez egy forrásból nem eldönthető, talán napi eseményeket megőrkítő jegyzetei közé illesztette általa fontosabbnak tartott leveleinek fogalmazványát, másolatát. A fenti forrás szerkezete magában hordozza ezt a feltételezést is. *Pázmány* még 1631. május 16-án, *Pöstyénből* írt levelebeñ kérte a nagyszombatiakat, ne támogassák az ottani reformátusok építkezését. (*HANUY, i. m. II. 187.*) A kiközösítés napján kelt levelebeñ pedig már arról tájékoztatta a pozsonyi kamarát – bár az elérés módját titokban tartja – hogy a város elállt tervétől. *Frakñói Dobronoki* naplója után március 18-ára teszi a véleménynyilvánításra felkért jezsuiták által ellenzett *első kánoni megintés* dátumát es a következő napra a hat tanácsosból álló városi küldöttség látogatását. (*HANUY, i. m. II. 187.; 642–643.; FRAKÑÓI Vilmos, Pázmány Péter es kora. III. Pest, 1872. 153–154.*)

24.

1636. június 17. előtt

Homonnai Drugeth János országbíróhoz, kinevezett kassai főkapitányhoz

Bethlen Péter és az ecsedi várórség esküjéről.

(Primási Levéltár. Archivum Saeculare. Acta Radicalia. Capsa X. Nr. 196. 7. cs. 123. fol. – kivonat)¹Cardinal Uram czikkelt^a írása.Bethlen Peter az minemo hit Levelet és Reversalist² küldött ő Feölsegenek alkotmasint Satisfactiot tet. Es ha az Ecsedben Leweő Vitező Nep is hasomlo Juramentumot praestalt vgy teczik megh elegendhetnek.^a cikkely: rész, részlet¹ A kivonat Homonnai Drugeth János Leleszről, 1636. június 17-én, Lósy Imre egri püspökhöz írt levelének melléklete. Homonnai tanácstalan az ecsedi várórség felesketésének részleteit illetően, mivel *erről nyiluan valo parancholatunk ő Feolsegetől ninchen, Palatinus Vram sem ír Nekem arrol Vilagosan, hogy azt chelekedgiem avagi ne hogy emberemet külgiem az Esketesre be, az mint kglmednek im arro ualo Czikkelt irását mind Cardinal Uramnak s- mind Palatinus Uramnak le iratuan megh küldöttem hogy érche kglmed, hanem csak tulaidon Bethlen Peter vram irasabol tudom.* (L. a fenti jelzetet. 122. fol.) Az eskü letételére és Pázmány ezzel kapcsolatos véleményére l. HANUY, i. m. II. 684–685., 687–688.

A címzetre l. a 21/1. sz. jegyzetet.

² L. HANUY, i. m. II. 650.

25.

Nagyszombat, 1637. március 1.

Rozsnyó érseki város magisztrátusához

Vizsgálatot sürget az ottani kovácsok ellen, mivel kiváltságaik megerősítettésében törvényellenesen jártak el, és őt is meg akarták téveszteni.

(Rozsnyói Állami Járási Levéltár. Magisztrátusi iratok. II. Adminisztratív és bírósági ügyek. 1600–1791. N° 1. Anni 1637. – eredeti)¹

†

Köszönetünk után.

Minemű dologban farattanak legyén hozzánk az ot valo Kouaczok,² irastokbul meg – értették. Míuel penig ennek – előtteis, tudua vagon nyiluan nalatok, hogy az mý akaratumk és hirünk nélkül Confirmaltatták priuilegiumokat, nemünemű illetlen punctumokatis belé inseraluán, ki mind az mý Authoritásunknak derogalt, mind penig az Városnak Igassága, és nyiluan ualo szabadsága ellen volt. Azért ez leuelünket ueuén, serio parancsolljuk, hogy errül, ez után hozzánk semminemű uttal őket ne – bocsássátok, sőt mint hogy mind hirünk nélkül cselekedtek, mind pedig nyiluan valo frausban tapasztaltattak az priuilegiumoknak confirmaltatasában, Törueñ szerént lassátok meg, és valamit az Törueñj talál, az szerént procedalljatok ~~az dologban~~. <büntetéseken>.^a Kirül Minketis késedelem – nélkül voltaképpen Informallyatok. Isten hozzátok. Tyrnauiae 1^a. Martý A^{nno} 1637.

[s. k.:]

Cardinalis Pazman

[Kíviül:]

Prudentibus ac Circumspectis N. N. Judici caeterisque Juratis Ciuibus Oppidi nostri Rosnobanya. Nobis honorandis. [Más kézzel:] Exhibitae sunt Coram Senatu die 8 Mensis Martý[P. H.]

^a s. k. beszúrás¹ Ezt a Pázmány halálának hónapjában íródott levelet már csak kettő ismert követi, március 11-ről, Pozsonyból keltezve. (HANUY, i. m. II. 755–756., 757–758.)² L. velük kapcsolatban még a 10/3. sz. jegyzetet és a 22. sz. levelet.